

Biblicum

– tidskrift för biblisk tro och forskning

Nr 2 2016 Årg. 80

- Jakten på liv i rymden • Den stora upptäckten, del 2
- Walthers syn på pietismen • Djävulens frestelser

INNEHÅLL

Jakten på liv i rymden. SE	49
Den stora upptäckten, del 2. Stefan Sjöqvist	52
Walthers syn på pietismen. Lars Borgström	64
Djävulens frestelser. Ola Österbacka	80
<i>Utblick över samtiden</i>	86
<i>Gåvoredovisning</i>	97

BIBLICUM – tidskrift för biblisk tro och forskning

Ansvarig utgivare: Stefan Hedkvist

Redaktör: Seth Erlandsson

Redaktionskommitté: Seth Erlandsson, Stefan Hedkvist, Egil Edvardsen, Ola Österbacka och för layout mm Kjell Petter Bakken.

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år.

Prenumerationspris: 250 svenska kr (stud. 150 kr)

Prenumeranter i Norge: 290 norska kr (stud. 200 NOK)

Prenumeranter i Danmark: 270 danska kr (stud. 190 DKK)

Prenumeranter i Finland och övriga Europa: 36 Euro (stud. 25 EUR)

Våra portokostnader för fyra nummer (som är inkluderat i pren. priset) är f.n.:

Inom Sverige 26 kronor, utanför Sverige minst 96 kronor.

Prenumerationer och gåvor betalas till Handelsbanken med följande IBAN-nummer:

IBAN: SE34 6000 0000 0003 0532 0718 (efter SE34 följer sålunda fem siffergrupper med fyra siffror i varje grupp).

BIC/SWIFT: HANDSESS behöver anges för betalningar utanför Sverige.

I Sverige kan även fortsättningsvis vårt bankgiro 251-4701 användas.

I Norge finns kontot DnB NOR 7877.08.15400 ännu en tid men kommer så småningom att avvecklas.

Tidskriftens och bokförlagets expedition:

Biblicum, Hantverkaregatan 8 B, SE-341 36 Ljungby.

E-mail: biblicum@biblicum.se Biblicums webbutik: forlag.biblicum.se

Redaktionens adress:

Seth Erlandsson, Vitmårnagatan 9 B, SE-722 26 Västerås

E-mail: seth.erlandsson@tele2.se

Glöm inte anmäla adressändring till expeditionen!

BIBLICUM

tidskrift för biblisk tro och forskning

2/2016

JAKTEN PÅ LIV I RYMDEN

Livet förutsätter vissa byggstenar och dessa byggstenar finns just på jorden. Men varför just på detta ”stoftkorn” i den oändligt stora rymden? Svaret ges i Bibelns majestätiska första kapitel. Men utgår man som den moderna vetenskapen ifrån att den unike Skaparen inte finns blir mycket obegripligt och vi hänvisas till *gissningar om tillvarons och livets uppkomst*. Om inte Skaparen av skapelsen finns måste skapelsen ha skapat sig själv och då bör liv kunna uppstå av sig självt också på andra himlakroppar i världsalltet. Liv har ju bevisligen uppstått på jorden och just här finns förutsättningar för liv. Men, frågar man sig, varför har det slumpat sig så att bara jorden har förutsättningar för liv, om nu ingen superintelligent konstruktör ligger bakom universums geniala uppbyggnad, om ingen Gud gett jorden en särställning som människans boning?

När man nu på grannplaneten Mars funnit spår av flytande vatten plus den enklaste formen av kolväte (metangas), livsnödvändiga byggstenar, bör väl liv ha kunnat uppstå också där, om nu liv kan uppstå av sig självt. Så resonerar evolutionsbiologer, biokemister och astronomer som ivrigt letar efter organiska molekyler utanför jorden för att hitta någon form av liv i rymden.

I kemiska laboratorier har biokemister lyckats plocka isär och analysera de olika byggstenarna till liv i några levande varelser. Men när man sedan försökt sätta ihop dem igen för att återskapa liv misslyckas man med det. *Fastän man använder sig av livets byggstenar kan man inte skapa liv*. Men, tänker man sig nu, det kanske kunde gå om man konstruerar

fram en ny form av liv. Det är vad syntetiska biologer försöker sig på, men hittills utan framgång. Man försöker nykonstruera liv av annat slag ("redesign life") genom att bygga om livets molekyler. Inte heller detta har varit framgångsrikt. Ändå fortsätter man att tro (gissa) att liv kan uppstå av sig självt bara byggstenarna till liv finns. Detta gissande presenteras ofta som *vetenskap*!

"Vetenskapens värld" ägnade två program åt detta "*vetande*" i P1 den 29/2 och 1/3. I programmen redogjordes för jakten på liv i rymden, men programledaren tvingades sammanfatta att den hittills varit fåfång. En filosof fick lägga fram sina funderingar om olika möjliga definitioner på liv, givetvis utan att räkna med den ende som kan ge liv. Programledaren underströk dock att man är klar över att allt liv på jorden har samma ursprung. Och visst är det så! Men orsaken till allt liv är inte byggstenar som man tror har uppstått av en slump utan den unike Skaparen som i begynnelsen "sade och det blev till, befallde och det stod där". Utan honom och hans skaparord ingen skapelse, inget universum, inget liv!

Men den rationalistiska vetenskapen vill inte veta av Skaparen som den helige Ande genom psalmisten vittnar om och inför vars storhet vi borde inse vår litenhet: *Himlen är skapad genom HERRENS ord, hela dess här genom hans muns ande... Hela jorden ska frukta HERREN, alla som bor i världen ska bäva för honom, för han sade och det blev till, han befallde och det stod där* (Ps 33:6-9).

En så mirakulös skapelse som jorden med dess mångfald av liv är en omöjlighet utan en gudomlig Skapare. Att skapelsen vittnar om en oerhört genial och mäktig Skapare vill man inte inse, och ännu mindre att denne Skapare ger ytterligare och avgörande information genom Bibeln som hans ord. Man vill inte acceptera vad Gud via Mose uppenbarar om världens skapelse i 1 Mos 1: *Att Skaparen har skapat jorden med en särställning i ett ofattbart stort universum och med människan som skapelsens krona på den planet som han inrett för liv*. Visst kan också ateister med förundran beskriva den mångfald av liv som finns på Tellus, men man ser det som en produkt av en självalstrad evolution. Man avvisar Gud och upphöjer i hans ställe "Evolutionen" som en superintelligent skapare! Den ende sanne Guden ersätts av en avgud!

För filosoferna och "de lärde" i Aten betonade Paulus: *Gud är den som har skapat världen och allt som finns i den* (Apg 17:24). Att utgå ifrån att detta inte är sant är dårskap: *Dåren säger i sitt hjärta: "Det finns ingen Gud"* (Ps 14:1). Ända från världens skapelse syns och uppfattas hans

osynliga egenskaper, hans eviga makt och gudomliga natur, genom de verk han har skapat. *Därför är de* (som "undertrycker sanningen") *utan ursäkt* (Rom 1:20).

Forskare brukar framhålla att empirisk vetenskap bara kan räkna med sådant som har analogier. En övernaturlig Skapare har inga analogier och måste därför avvisas, menar man. Men när man nu kräver analogier borde man förstå att skapelsen inte kan ha skapat sig själv! För ingen byggnad, ingen bil, ingen dator har skapat sig själv! I analogi med detta förutsätter skapelsen, som är ett mycket större underverk än en bil eller en dator, en Konstruktör som är oändligt vis och mäktig. *Varje hus är byggt av någon, men Gud är den som har byggt allt* (Heb 3:4).

Tilläggs kan att det hebreiska verbet för skapa (*bará*) bara kan ha Gud som subjekt. Ingen människa kan *bará* ("skapa"). "I begynnelsen skapade (hebr. *bará*) Gud (*Elohim*) himmel och jord" (1 Mos 1:1). Han skapade av intet. I begynnelsen fanns bara *Elohim* (-im är en pluraländelse), den treenige Guden Fadern, Sonen och den helige Ande.

Också skapandet av tro och förtröstan på honom (den nya födelsen) är uteslutande Guds verk. *Ni är ju födda på nytt, inte av en förgänglig säd utan av en oförgänglig, genom Guds levande ord som består*, skriver Petrus till de kristna i Mindre Asien (1 Pet 1:23, jfr Joh 3:3-6). *Av nåden är ni frälsta genom tron, inte av er själva. Guds gåva är det*, skriver Paulus (Ef 2:8). Genom Bibelns glada budskap om Guds Son, Jesus Kristus, skapar Gud den helige Ande tro och förtröstan i syndares hjärtan. Biblicum vill bidra till att evangeliet når fram till människor oförfalskat och inte hindras genom ogrundad misstro mot Bibelns sanning. Det är vår förhoppning att detta nummer *bryter ner tankebyggnader och allt högt som reser sig mot kunskapen om Gud* (2 Kor 10:4-5). Välkommen till årets andra nummer, späckat med biblisk undervisning!

Red.

Den stora upptäckten, del 2

av Stefan Sjöqvist

(forts. från Biblicum nr 1/2016, s 11-30)

Den apostoliska successionen

För att kunna hävda att man måste tillhöra den romerska-katolska Kyrkan fodras att påven i Rom är Kyrkans huvud. Men för att hävda att påven är Kyrkans huvud räcker det inte med att visa att Petrus är den Klippa på vilken Kyrkan vilar. Man måste också visa att påveämbetet är detsamma som Petrus ämbete samt att detta ämbete förmedlas genom vigning till nästa biskop i Rom. Ett led i argumentationen för denna tanke är det man kallar "apostolisk succession". Den romerska kyrkan idag menar att ordinationen (handpåläggningen) av biskopar förmedlar ett "outplånligt märke" (*character indelēbilis*) som inte bara gör biskopen till en bärare av Anden utan också ger den vigde makten att förvandla brödet och vinet i mässoffret till Kristi kropp och blod. Man menar att en rätt vigning kan spåras tillbaka i en obruten kedja till apostlarna. Legitimitet finns bara om vigningen sker enligt en intention i enlighet med Roms kuria.

Detta tänkande kan dock inte beläggas i Bibeln eller hos de tidiga kyrkofäderna. I Bibeln är äldste/präst/presbyter¹ (grekiska *presbyteros*²) samma sak som biskop, församlingsföreståndare (grekiska *episkopos*³). Det är ett och samma ämbete.⁴ Hos ett par av de apostoliska fäderna (första och andra århundradet) fungerade Kyrkans ämbete på ett lik-

nande sätt. I Clemens första brev och i De Tolv Apostlarnas Lära (Didaché) används orden omväxlande om samma ämbetsfunktion.⁵ Ignatius av Antiokia gör dock en klar åtskillnad mellan äldste och biskop. Med biskop började man åsyfta den av de äldste i församlingarna som hade det andliga huvudansvaret, motsvarande ungefär dagens kyrkoherde. Varje församling i varje stad hade en biskop. Det är långt senare som biskopen kom att styra över flera församlingar. Den romersk-katolska kyrkan i Sverige med sina över 85 000 medlemmar och 44 församlingar har t.ex. en enda biskop, vilket är främmande för den första kristna kyrkans organisation. Ignatius av Antiokia skriver: "Varen alltså ivriga att delta i en enda eukaristi [nattvard, min anm.], ty vår Herre Jesus Kristus äger blott ett kött och en enda kalk till förenig med hans blod. Det finns ett enda altare liksom en enda biskop, jämte presbyteriet och diakonerna, mina medtjänare."⁶

Ett problem med Ulf och Birgitta Ekmans slutsatser är att man sällan tränger bakom terminologin genom att fråga: vad är det och varför? Det är sant att tidiga kyrkofäder talade om apostolisk succession, men vad menade man med det? Och varför behövdes den? Den första kristna kyrkan anfäktades av en villfarelse som kallades gnosticism, som var en blandning av kristendom, grekisk filosofi och österländsk religion. Gnostikerna bildade också församlingar och kallade sig kristna. Hur skulle man kunna skilja Kristi Kyrka från denna villfarelse när apostlarna var borta? Apostlarna hade i några av sina brev varnat för gnostiska tankegångar.⁷

Irenaeus skriver sin bok "Mot heretikerna" ca 175-185. I den förklarar han att man bara kunde lita på församlingar som bevarat sin förbindelse till apostlarna. Det fanns ju församlingar som på hans tid hade biskopar som själva varit lärjungar till en apostel. Irenaeus (död 202) hade haft Polykarpus till lärofader, som i sin tur hade undervisats av aposteln Johannes. På så sätt kunde man lita på att den lära som predikades inte var nyuppfunnen utan ursprunglig. Irenaeus skriver:

"Apostlarnas tradition som trätt fram i hela världen kan alla som vill se sanningen ta del av i alla församlingar, och jag kan räkna upp de biskopar som har

1 Apg 20:17; 1 Tim 4:14; Titus 1:5.

2 Svenska Akademiens ordlista härleder det gammalsvenska ordet prest till grekiskans presbyteros. "fsv. präster; jfr d. präst, isl. prestr, fsax. prēstar-, fht. prēstar, priester, t. priester, feng. preost eng. priest, ffr. prestre, fr. prêtre; av lat. presbyter, gr. πρεσβύτερος (Svenska Akademien. SAOB spalt: P2244; tryckår: 1954).

3 Apg 20:28; Fil 1:1; 1 Tim 3:2; Tit 1:7.

4 Se Ingemar Furberg, "Ämbete och kyrkoordination", *Biblicum* 4/1987.

5 *De Apostoliska fäderna* (Skeab Verbum 1979) s. 16-54 och s. 113-121.

6 Ignatius brev till filadelfierna 4:1, *Ibid* s. 88.

7 2 Tess 2; 1 Tim 6:20; 1 Joh 4:3; 2 Pet 3: 15; Kol 2:20-23.

satts in av apostlarna i församlingarna och deras efterträdare ända till nu. De lärde inget sådant och kände inte till sådant som dessa yrar om. Om apostlarna kände till dolda hemligheter som de enskilt och hemligt undervisade de andra fullkomliga om, skulle de framför allt ha överlämnat det åt dem som de anförtrorde själva församlingarna åt.”⁸

Biskoparna skulle förmedla vad som traderats till dem från apostlarna. Det var hela poängen med successionen. För Irenaeus var församlingen i Rom en av de främsta församlingarna som man borde lyssna på, inte för att Petrus stol fanns där, eller för att den hade ”biskoparnas biskop”, utan för att den under hans tid hade den apostoliska läran bevarad ren bland sig, därför att Petrus och Paulus undervisat där. På samma sätt uttrycker sig Tertullianus om den apostoliska successionen, men hos Tertullianus intar församlingen i Rom ingen särställning. Han skriver:

Men finns det några [villolärar] som är modiga nog att plantera sig själva mitt i den apostoliska tiden, så att de därigenom ger intrycket av att ha förmedlats av apostlarna, eftersom de fanns under apostlarnas tid, så kan vi säga: Låt dem utverka sina ursprungliga register från sina församlingar, låt dem veckla ut sina biskopsrullor, med härledning i giltig succession löpande tillbaka till begynnelsen på ett sådant sätt att [deras första biskop] kan redovisas ha som ordinerande och föregångare någon av apostlarna eller en apostolisk man, en man, som dessutom stadigt höll fast vid apostlarna. Ty detta är det sätt på vilket de apostoliska församlingarna överför sina register, såsom i församlingen i Smyrna, som noterar att Polykarpus placerades där av Johannes; liksom också församlingen i Rom, som menar att Clemens ordinerades på samma sätt av Petrus. På exakt samma sätt uppvisar de andra församlingarna [sina flera värdiga] som utsetts till sina biskopssäten av apostlarna, som bärare av den apostoliska säden. Låt heretikerna mångla fram något liknande. Men skulle de kunna utföra knepet, så skulle de inte gå fram ett steg. Ty själva deras lära, efter en jämförelse med apostlarnas, kommer att förklaras genom sin egen mångfald och motsättning, att den inte hade som författare en apostel och inte heller en apostolisk man; eftersom apostlarna aldrig lärde något självmotsägande.”⁹

När den romersk-katolska kyrkan idag för fram nya läror som ingen av de tidiga kyrkofäderna känt till, t.ex. läran om Marias kroppsliga himmelsfärd, och man frågar efter bibelbevisen, så hänvisas ofta till att den romersk-katolska kyrkan har auktoritet att promulgera dogmer. Detta har den, menar man, eftersom påven sitter på Petrus stol i kraft av en

8 Irenaeus, *Adversus Haereses*, Bok III 2: 2, 3: 1, på svenska *Mot heresierna* (Artos 2016).

9 *Praescriptione Haereticorum*, kapitel 32.

lång episkopal vigningskedja. Men när den tidiga Kyrkan kämpade mot gnostikerna var argumentet inte att Kyrkan satt inne med dolda insikter (som gnostikerna), utan det som Kyrkan lärde var vad som tagits emot av apostlarna. Det kunde man då härleda genom lärosuccession, precis som en skomakarlärning kunde visa upp sina färdigheter genom att hänvisa till vilken läromästare i skomakeri han hade. Tyvärr lämnade påven den apostoliska kedjan redan under medeltiden. Det var därför en reformation, en återformning av kyrkan, behövdes, en återgång till apostlarnas kyrka. Om Kristi sanna synliga Kyrka är de som enas kring apostlarnas lära, ter sig Ulf Ekmans ord nästan bisarra: ”Det hade nog inte varit möjligt för Luther att göra uppror mot påven om han hade fortsatt tro som Kyrkan alltid gjort” (s. 135). Det var just för att Luther trodde som Kyrkan alltid gjort som han sökte rena kyrkan från påvens nya läror.

Hos den gamla kyrkans fäder handlar successionen inte om förmedlandet av ett ”outplånligt märke” (*character indelēbilis*) genom biskoplig handpåläggning, utan om förmedlandet av den apostoliska läran. Där läran förmedlas, där finns den apostoliska successionen, inte hos dem som i strid med den apostoliska läran sprider idéer om skärseld, botgöring och avlat. När Augustinus (354-430) talar om ett outplånligt märke som förmedlas genom dopet, så är det för att understryka gentemot donatisterna att dopet inte behöver göras om för dem som faller och omvänder sig på nytt, utan det är, precis som omskärelsen i GT, ett förbund som Gud står fast vid. De gamla fäderna visste dock att kallelsen till ämbetet inte är oåterkallelig eller ofelbar. Läran om att ett ”outplånligt märke”, förmedlat genom biskopsvigningen, formuleras först vid konciliet i Florens 1438. WELS-prästen Earle Treptow noterar att enligt den Apostoliska Konstitutionen (ca 375) skulle biskopen alltid väljas av folket. Han fick inte prästviga någon utanför sitt eget stift. Enligt Cyprianus kan man mycket väl ordinera fel person (vigningen är alltså inte oåterkallelig).¹⁰

Maria

Birgitta Ekman verkar före Ulf ha drabbats av Mariafromheten. Detta tycks ha skett genom hennes studier av det svenska helgonet Birgitta.

10 Treptow, Earle D., ”Ordination in the Ante-Nicene Fathers”, *Wisconsin Lutheran Seminary Essays* 2013.

Hon berättar hur det egna motståndet till Roms Mariafromhet sakta bröts ner. Istället för att se varför den evangeliska kristenheten inte delar Roms syn på Maria söker hon skäl för alla delar av den romerska läran om Maria. Istället för att bara hålla sig till den apostoliska läran tillåter sig Birgitta Ekman att spekulera. Hennes fråga ”Hur kan Jesus vara syndfri om han är av en kvinna ur det syndiga människosläktet?” (s. 73) låter hon Rom besvara med sin lära om Marias obefläckade avlelse: ”Jag läste ivrigt i katolska böcker för att finna förklaringen. Och jag fann den!” (s. 73-74).

Ulf Ekman försvarar Roms Mariakult med orden: ”Man tillber inte Maria som Gud. Däremot kan man be om Marias och helgonens förböner på samma sätt som man ber om andra kristnas förböner” (s. 60f). Det är det klassiska romersk-katolska försvaret: ”Ber du inte en vän om hans eller hennes förbön, varför kan man inte fråga helgonen om hans eller hennes förböner?” Förutom att ingenting i Skriften säger att de framlidna hör våra böner, så är det förstås problematiskt att jämföra vår förfrågan till en vän om förbön med ett tilltal till en framliden. Dessutom tror jag de flesta har svårt att jämföra en förfrågan om förbön med det tilltal romersk-katolska kristna ger Maria i bönen om daglig överlåtelse: *”Obefläckade Jungfru, min Moder Maria, till dig förnyar jag i dag och för alltid överlåtelsen av mig och hela mitt liv, så att du kan använda mig för själarnas väl. Det enda jag ber dig om, min Drottning, och Kyrkans Moder, är att få samarbeta troget i din mission för Kristi rikes ankomst.”*¹¹ Är detta en bön till Maria eller är det en förfrågan om förbön? Den bibeltrogna Kyrkan prisar Maria salig för hennes villighet att bli Guds moder, precis som vi prisar dem saliga som håller ut i lidandet (Jak 5:11). Här används i grundtexten samma verb.¹² Men att ”prisa salig” är inte att bedja till eller lovprisa en människa.

Sola Scriptura

Ulf Ekman berättar om sina tvivel på att det bara är bibelordet som är avgörande. Hans argument mot Skriften allena är att Bibeln själv inte talar om vilka böcker som är kanoniska och att man behöver en kyrklig auktoritet för att tolka Bibeln, så att inte tolkningarna spretar för mycket (s. 62). Men med ett sådant argument kan man ju tillhöra

vilken organisation som helst som anser sig ha tolkningsmonopol. Alla sekter låter den egna auktoriteten stå över Bibeln som objektiv mall för sanningen. Om särskilt upplysta ”Andens män” anses sitta inne med tolkningsföreträde kan vilka tokigheter som helst uppstå. Hade Bibeln fått vara mallen för Rom, hade avlatshandeln och klosterväsendet inte uppstått.

Det viktigaste

När Ulf och Birgitta Ekman orienterar sig mot Rom tycks man aldrig brottas med själva huvudfrågan och grunden för reformationen, nämligen evangeliet. Fokus tycks nästan uteslutande vara på pragmatiska frågor (hur finner man kyrkans enhet?) eller subjektiva upplevelser (kärleksfulla romersk-katolska kristna och andliga upplevelser och tilltal). Jag finner ingen grundlig genomgång av vad som skiljer den evangeliska tron från Roms syn på frälsningen. Självfallet kan Ulf Ekman ha nedtecknat en sådan granskning i någon av sina andra böcker. Men om man nu vill beskriva en femtonårig vandring mot Rom, borde man då inte ställa sig frågan varför en stor del av kristenheten öppet tar avstånd ifrån påvens läror?

Ulf talar på flera ställen om att svensk kristenhet präglats av katolskräck och att Rom fått en orättvis beskrivning precis som han menar att Livets Ord fått en orättvis beskrivning av massmedia. Därför beskriver han sin konverteringsprocess som att han gjort upp med sina fördomar. Men menar Ulf och Birgitta Ekman att olikheterna i synen på frälsningen mellan Rom och den evangeliska kristenheten bara är ett luftslott? Har de anammat Roms soteriologi, men låtsas inte om det? Har de alltid trott att frälsningen är ett samarbete mellan människa och Gud, att människan blir frälst genom tron plus gärningarna, att den tro som frälsar är blott den som är formad av kärlek?¹³ Eller tror de på frälsningen av nåd allena genom tron allena, men inser inte att Rom tar avstånd ifrån Guds nåds evangelium? Birgitta Ekman tycks i alla fall tro att ”den gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelsen” (GD) gjorde slut på tvistefrågan om rättfärdiggörelsen genom tron (s. 49). Men i själva verket handlar GD om att Lutherska Världsförbundet och Svenska kyrkan lagt sig platt för Rom när det gäller rättfärdiggörelsen

¹¹ Ur ”Du hemlighetsfulla ros”. Mariaböner. *Jungfru Maria Skriftserie*, nr 10/1994.

¹² μακαρίζω.

¹³ fides caritate formata.

genom tron.¹⁴ Påven ser fortfarande nåden som främst ingjutna nådekrafter¹⁵ med vilka människan samverkar.

Rom menar att ”*varje vuxen själ befläckad antingen med arvsynnen eller med faktiska dödssynder måste, för komma in i rättfärdiggörelsens tillstånd, gå genom en kort eller lång rättfärdiggörelseprocess*”.¹⁶ Rättfärdiggörelsen är alltså en process. Man görs rättfärdig genom förberedelsen, som består i tro, fruktan, hopp osv. och sedan en förändring av syndaren från syndens tillstånd till den rättfärdiggörande nådens tillstånd. Detta senare kallas aktiv rättfärdiggörelse.¹⁷ Den romersk-katolske teologen Pohle skriver:

*Den rättfärdiggörande tron förstår [den romerska, min anm] Kyrkan kvalitativt som den teoretiska tron på uppenbarelsens sanningar, och kräver i tillägg till denna andra handlingar som förberedelse för rättfärdiggörelsen. Protestantismen reducerar å andra sidan rättfärdiggörelsen till blott den tro som förtröstar, och menar att denna tro, som utesluter till och med goda gärningar, är fullt tillräcklig för rättfärdiggörelsen, i det att den lägger stor betoning på den skriftenliga deklARATIONEN: sola fides justificat [tron allena rättfärdiggör]. [Den romerska, min anm] Kyrkan lär att rättfärdiggörelsen består av ett faktiskt borttagande av synden och ett inre helgande.*¹⁸

Den romerska kyrkan menar alltså att helgelsen kommer först och rättfärdiggörelsen sedan, medan den lutherska kyrkan menar att rättfärdig är man genom tron och helgelsen följer på detta. Tron ses enligt Rom som begynnelsen på frälsningen och källan och roten till rättfärdiggörelsen.¹⁹ Tron rättfärdiggör när den formas av kärleken.²⁰

I Tridentkonciliet beskrivs rättfärdiggörelsen i fyra stadier: från tro till fruktan, från fruktan till hopp, från hopp till begynnande mildhet, från begynnande mildhet till ånger med vilja att ändra sig. Om ångern är fullkomlig²¹ så följer den aktiva rättfärdiggörelsen, dvs själen placeras i

14 Se Stefan Sjöqvist, ”Den gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelsen”, *Biblicum* 2/2003, s. 74-83.

15 gratia infusa.

16 Pohle, J., ”Sanctifying grace”, *Catholic Encyclopedia*, vol VI.

17 Jfr KK 1989, 1992, 2019.

18 Pohle, *ibid*.

19 Tridentkonciliet, Sess VI, kap. 8.

20 Fides caritate formata.

21 Contritio caritate perfecta.

nådens tillstånd. Men om ångern är ofullkomlig²² måste man ta emot dopets eller botens sakrament.²³

Bibeln talar inte om rättfärdiggörelsen som en process eller något som kröner människans strävan mot större helighet. Den säger att antingen är man rättfärdig eller så är man det inte.

Rättfärdigheten från Gud kallas i den lutherska tron en främmande rättfärdighet eller en rättfärdighet utanför oss²⁴, därför att den inte består i något inom människan utan helt och hållet i den rättfärdighet Kristus vunnit åt oss och som tillräknas oss. Skriften lär att vi har vår rättfärdighet hos Gud, inte i oss själva:

Endast i HERREN finns rättfärdighet och styrka. Till honom ska man komma, och alla som varit arga på honom ska skämmas. I HERREN ska hela Israels släkt ha sin rättfärdighet, de ska ha sin ära i honom” (Jes 45:24-25).

”Men ni har tvättats rena, ni har blivit helgade, ni har förklarats rättfärdiga i Herren Jesu Kristi namn och i vår Guds Ande” (1 Kor 6:11).

”I honom är vi friköpta genom hans blod och har förlåtelse för våra synder, tack vare den rika nåd som han lät flöda över oss ...” (Ef 1: 7f).

Enligt Skriften är rättfärdigheten från Gud inget som består i en tro formad av kärlek, eller i andra kvalitéer, utan något som räknas henne till godo för Kristi skull. Det är inte heller den som stigit i olika stadier som förklaras rättfärdig,²⁵ utan den ogudaktige:

Men den som utan gärningar tror på honom som förklarar den ogudaktige rättfärdig, han får sin tro tillräknad som rättfärdighet. Därför uttalar också David sin saligprisning över den människa som Gud tillräknar rättfärdighet utan gärningar: Saliga är de som fått sina brott förlåtna, sina synder övertäckta. Salig är den som Herren inte tillräknar synd (Rom 4:5-8).

”Men nu har det uppenbarats en rättfärdighet från Gud utan lag, en som lagen och profeterna vittnar om, en rättfärdighet från Gud genom tro på Jesus Kristus för alla som tror. Här finns ingen skillnad. Alla har syndat och saknar härligheten från Gud, och de förklaras rättfärdiga som en gåva, av hans nåd, därför att de är friköpta av Kristus Jesus... Vi hävdar nämligen att människan förklaras rättfärdig genom tro, utan laggärningar (Rom 3:21-24, 28).

22 Attributio.

23 Trident, Sess VI, kap. 4 och 14.

24 Justitia extra nos.

25 Iustitia imputata.

Detta betyder inte att den troende förblir oförändrad efter trons rättfärdighet. Det som skiljer romersk teologi från luthersk teologi är att det nya livet följer som en frukt av rättfärdiggörelsen genom tron och är inte en förutsättning för rättfärdiggörelsen.

Hur kan det gå så fel?

Somliga ser Ulf och Birgitta Ekmans vandring mot Rom som något oväntat, osannolikt och nästan mirakulöst. Ulf beskriver det genom att jämföra sig med Paulus. Han spjärnade mot udden (s. 155), säger han. Men Paulus spjärnade inte mot en organisation, inte ens Kyrkan, utan mot Kristus. Är inte paret Ekmans svärmiska pingst-karismatiska hållning snarare själva fordonet som leder till Rom? Församlingen Livets Ord präglas av en förkunnelse där tecken, känslor, upplevelser och olika tilltal gestaltar Guds Andes tilltal. Självklart leder Guds Ande alla troende i deras vardag, men om det subjektiva andliga tilltalet överordnas det objektiva bibelordet, kan det leda fel både läromässigt och personligt. Före detta karismatiker av det här slaget fordrar ofta år av själavård för att läkas från en sammanblandning av känslolivet och det andliga. Alltför ofta mäter dessa kristna sin frälsningsvisshet och Andens närvaro efter känslolivet, istället för efter det objektiva evangeliet. Det kan vara förödande. Inte sällan leder ett sådant andligt svärmeri till att man kan ledas hit och dit även läromässigt.

Rom är inte befriad från denna sammanblandning av det andliga och det mänskliga subjektet. Skillnaden här är att den andliga kompassen sitter i påvens hjärta. Följaktligen väntar den romersk-katolske kristne ivrigt på alla Roms dekret och uttalanden. Detta skapar ett förvirrat godtycke, eftersom påven ett år promulgerar dogmer om Marias himmelsfärd och obefläckade avlelse och ett annat år talar han om vikten av att ena alla religioner. Boken förmedlar inte intrycket att bibelstudier har lett paret Ekman till Rom, utan just andliga upplevelser och möten med romersk-katolska kristna. Kulturkrocken blev inte särskilt stor, eftersom både Ulf och Birgitta hade erfarenheter av högkyrklig fromhet och eftersom också Rom har en karismatisk väckelse.

Finns det några lärdomar bibeltrogna kristna kan dra av paret Ekmans historia? Flera skulle jag säga.

1) *Karismatismens känslösvärmeri måste vi varna för!*

Det är alltid en fara när något överordnas eller jämföras med bibelordet.

Om känslor och upplevelser blir en måttstock för vad som är sant och äkta, blir bibelordet inte våra fötters lykta och ett ljus på vår stig (Ps. 119:105). När tungotal och andliga nådegåvor blir ett ofelbart tecken på Andens närvaro, kan kristna tillåta sig bönemöten med tungotalande katoliker, trots att samma katoliker på söndagarna anser sig göra en god gärning genom att närvara vid mässoffret och tända ljus för helgonen och Maria. Andliga ”manifestationer” är inte tecken på någonting. Också treenighetsförnekare som branhamiterna sysslar med tungotal och helanden.²⁶ Karismatiska kristna präglas ofta av en okritisk inställning till påstådda helbräddagörelser. Detta sänker ribban för att också acceptera underverk inom den romersk-katolska kyrkan, såsom Mariauppenbarelser, särskilt när man ser att det också inom denna organisation finns andra karismatiker. Olika gränsöverskridande karismatiska projekt som t.ex. Oasrörelsen kan bli en port till Rom, eftersom många menar att upplevelsekristendomen förenar mer än de läromässiga skillnaderna, t.ex. synen på påven och Maria. På sommarkonferensen i Borås sommaren 2008 medverkade katoliken P. Raniero Cantalamessa som anges vara påvens predikant och en av den karismatiska rörelsens mest efterfrågade talare.

2) *Den högkyrkliga surdegen måste vi varna för!*

Det var den högkyrklige prästen Bo Brander som rekommenderade paret Ekman att besöka benediktinklostret Omberg (s. 162). Många allvarliga kristna som vill stanna kvar inom Svenska kyrkan men ändå tar avstånd från liberalteologin och den inomvärldsliga förkunnelsen, finner ofta en fristad inom olika högkyrkliga sällskap. Missionsprovinsen är en rörelse med en blandning av hög-, låg- och gammalkyrklig fromhet. Den högkyrkliga rörelsen har dock en märklig fascination både för den romersk-katolska kyrkan och den Ortodoxa kyrkan. Inom denna rörelse finns också tankar på apostolisk succession och romaniserande liturgi.²⁷ Precis som den karismatiska rörelsen kan den högkyrkliga rörelsen bli en port till Rom.

26 Oneness-rörelsen, inspirerad av William M. Branham (1909-1965), började som en del av den internationella pingströrelsen och kallas internationellt United Pentecostal Church och har två församlingar i Sverige.

27 Se t.ex. Ingemar Furberg, ”Kyrklig förnyelses offerböner”, *Biblicum* 1/1989.

Ulf Ekman har rätt i sin analys att kristenheten är djupt sargad och söndrad. Den liberala teologin och avfallet från tilltron till Bibeln som Guds ofelbara Ord hotar kristendomen i vårt land. För många ger Rom ett lockande alternativ med sin relativt konservativa etik och fasta dogmbildning. Alltför ofta ser man dock bara på ytan istället för att granska grunden för varför en reformation en gång genomfördes i vårt land. När Luther började predika det fria evangeliet försökte man först stoppa denne besvärlige man med öppen debatt. Men det lyckades inte, eftersom Luther hade bibelordet på sin sida. När man vid riksdagen i Worms 1521 begärde att han skulle ta tillbaka allt han hade skrivit svarade han: "Om jag ej genom Guds eget ord eller klara och tydliga grunder kan överbevisas, så varken kan eller vill jag återkalla eller korrigera ett enda ord. Ty det är inte tillrådligt att handla mot sitt samvete, utan skadligt och farligt. Gud hjälpe mig! Amen."

När romarna inte lyckades vinna tillbaka Luther med bibelordet, hänvisade man till påvens auktoritet. Det var, menade man, kyrkan och påven som stod över Guds Ord och dikterade läran. Men det kunde inte Luther acceptera. "Skriften allena" är grunden för den kristna tros läran. Precis samma sak betonade Kristi apostel Paulus: *Ni ska lära er den regeln när det gäller oss att inte gå utöver vad Skriften säger* (1 Kor. 4:6).

Man får inte upphöja någonting över Guds Ord, inga kyrkomöten eller påvar, inget man kallar ande eller tradition, inget förnuft och inget känslorus. Luther var tydlig på den punkten:

"Skriften är drottningen, hon skall härska och henne skola alla underdånigt lyda. Icke hennes lärare eller domare utan hennes enkla vittnen, lärjungar och bekännare måste alla vara, antingen det nu är påven eller Luther eller Augustinus eller Paulus eller en ängel från himmelen. Och i kyrkan får ingen annan lära förkunnas eller åhöras än Guds rena ord."²⁸

Hur är det idag? Ja, påven blev vid andra Vatikankonciliet förklarad som kyrkans huvud och ofelbara auktoritet, en lära som upprepas i den katolska katekesen som utgavs på 1990-talet.

Hur är det i den svenska kristenheten idag? På Luthers tid var det ingen romersk katolik som ifrågasatte Bibelns ofelbarhet och inspiration. Däremot ansåg man att Bibeln behövde kompletteras med utläggningar av kyrkomöten, kyrkofäder och påven. Hur ska läran om Skrif-

ten allena upprätthållas i en kristenhet som inte ens tror att Skriften är Guds Ord?

Inom Svenska kyrkan och på de flesta frikyrkliga pastorsseminarier är det en allmän uppfattning att Bibeln innehåller en massa historiska fel. Man betonar vidare: Vi kan inte acceptera den gudsbild som ges i Gamla testamentet av en Gud som straffar folken med krig. Vi tror mer på utvecklingsläran än på Bibelns ord att världen skapades på sex dagar. Vad Paulus beträffar var han präglad av sin samtid när han säger att kvinnan ska underordna sig osv, osv. Bland liberala kristna är det inte Skriften allena som styr. Förnuftet har satts som en domare över bibelordet. Man har förvandlat människans förnuft till en påve. Därmed anser man sig vara fri att rensa bort vad som inte passar.

Svensk kristenhet behöver ett trovärdigt alternativ, en kyrka som i alla avseenden håller fast vid Bibeln som Guds ofelbara Ord och högsta auktoritet, en kyrka som sätter Jesus Kristus och budskapet om frälsningen av nåd allena i centrum för förkunnelsen. Det behövs grundliga bibelstudier i församlingarna, så att alla troende står fasta mot alla lärovindar som hotar att slita oss från den frälsande tron, och en andlig nykterhet så att vi inte bländas av andliga manifestationer, enorma lovsångskörer utan substans och innehåll eller glittrande liturgisk glans utan evangelium.

28 Luther, Martin, *Stora Galaterbrevskomentaren* (SkeabVerbum, 1991), s. 41.

Walthers syn på pietismen

av Lars Borgström

C.F.W. Walther uttalar sig på flera ställen i sitt författarskap om pietismen. Det sker alltid, så långt jag kunnat se, i negativa ordalag. Varför var Walther sådan motståndare till den pietistiska rörelsen inom den lutherska kyrkan? Och hur såg hans kritik ut? Dessa frågor ska besvaras i denna artikel.

Av avgörande betydelse för Walthers negativa uppfattning är de erfarenheter han gjorde som ung student. Vi återkommer strax till det. När det sedan gäller vad hans kritik gick ut på ska vi ta fasta på några av de läror som hör samman med pietismen och se hur Walther bedömde eller förhöll sig till dem. De läroombåden vi i denna artikel kommer att gå in på är 1) varningarna för att tro för tidigt 2) indelandet av mänskligheten i tre olika grupper 3) betoningen av livet på bekostnad av läran 4) troserfarenhetens nödvändighet för en rätt teolog eller förkunnare 5) förbjudandet av saker som Bibeln inte förbjuder, och slutligen 6) den pietistiska ecclesiola-tankens.

Men först något om Walthers tidiga år och möte med pietismen.

Erfarenheter från livet

Den 25 oktober 1811 föddes en av de mest betydelsefulla lärarna inom den lutherska kyrkan. Carl Ferdinand Wilhelm Walther kom då till världen som det åttonde barnet i en tolvhövdad syskonskara. Han föddes i Langenchursdorf i Tyskland som vid denna tid tillhörde kungadömet Sachsen. Det var oroliga tider med Napoleonkrig som rasade alldeles nära hemstaden. Barnadödligheten var hög och Walther lärde känna endast sex av sina elva syskon, eftersom de andra dog i unga år. Kyrkböckerna i Langenchursdorf vittnar om att syskonen dött i difteri (*Stickfluss*) och diarré.

Såväl Walthers far som farfar tjänade som präster i hemstaden (farfars far hade också varit präst). Även Walthers bror Otto Hermann tjänade en tid som hjälppräst i Langenchursdorf innan han tillsammans med sexton församlingsmedlemmar emigrerade till Amerika 1838. Detta år emigrerade även Walther själv och den tyska gruppens förste ledare, prästen Martin Stephan, som lät sig utnåmnas till biskop av sina följeslagare.

Sju år gammal sändes Walther att studera i Hohenstein nära Chemnitz. Han bodde då hos sin farbror som var lärare på pojkskolan. Här fick Walther bl.a. lära sig latin och här grundlades också hans musikin- tresse. Studierna fortsatte i Schneeberg dit Walther kom som tioåring och arton år gammal var han färdig med sin examen. Flera av lärarna var teologer, men undervisningen var anfrått av rationalism (förnuftstro i upplysningens anda). Walther skrev långt senare (1872): ”Jag var arton år gammal när jag lämnade gymnasiet, och jag hade aldrig hört något citeras från Guds Ord av en troende mun. Jag hade varken Bibel eller katekes, utan en eländig ”*Leitfaden*” (en manual eller vägledning) som endast innehöll moraliska anvisningar.”

Universitetsstudierna skedde i Leipzig 1829–1833. Han delade bostad med sin äldre bror Otto Hermann. Vid Leipzigs universitet härskade rationalismen. Av de sju teologiprofessorerna var det endast en, August Hahn, som bekämpade förnuftstron. Även en av de övriga professorerna vann till en början Walthers förtroende, men denne publicerade 1831 en bok där han häftigt kritiserade den lutherska nattvardslåran. De övriga professorerna var uttalade rationalister.

I denna miljö av kristendomsförnekelse fanns dock en skara studenter som ville ta den kristna tron på allvar. De samlades i en grupp som kom att kallas ”heliga klubben”. Troende lekmän vittnade, de hade gemensamma bönemöten och rannsade den Heliga Skrift. De tog i pietistisk anda starkt avstånd från världen och blev p.g.a. detta förlöjligade och föraktade. Till denna grupp introducerades Walther av sin äldre bror.

I sitt stora verk *Den rätta åtskillnaden mellan lag och evangelium* berättar han om sina erfarenheter som student. Något ska redan här sägas om denna bok, som jag kommer att hänvisa till flera gånger. Det är egentligen fråga om en föreläsningsserie där Walther i tjugofem teser framlägger den rätta åtskillnaden mellan lag och evangelium. Walther var högt uppskattad professor vid Missourisynodens teologiska fakultet

i S:t Louis. Studenterna flockades kring honom och vid sidan av det ordinarie utbildningsprogrammet samlade han dem till informella föreläsningar på fredagskvällarna. Även präster och intresserade lekmän på tillfälligt besök närvarade vid dessa högtidsstunder i *Baier-Lahrsaal* på South Jefferson Avenue. Det blev sammanlagt trettionio kvällsföreläsningar i denna serie. Den första ägde rum fredagen den 12 september 1884 och den sista ägde rum ett drygt år senare, fredagen den 6 november 1885. Med tanke på att Walther dog bara ett och ett halvt år efter denna serie får den betraktas som hans andliga testamente. Föreläsningarna hölls på tyska, vilket var det språk Missourisynoden i huvudsak använde under hela Walthers levnadstid, och tecknades ned stenografiskt av en av studenterna vid fakulteten. Nästan femtio år senare, 1928, då Missourisynoden övergått till engelska som huvudsakligt språk, översattes föreläsningarna till engelska och gavs ut under titeln *The Proper Distinction Between Law and Gospel*. Denna bok har blivit en klassiker inom den konfessionella lutherdomen och det är något av en skam att den ännu inte getts ut i svensk översättning.

I bl.a. tes IX berättar han om den erfarenhet han som ung hade av pietismen, efter att han som nyinskriven student vid universitetet för första gången på allvar tagit del av Guds ord:

”På kort tid hade jag verkligen blivit ett Guds barn, en troende, som förlitade sig på Hans nåd. Naturligtvis var jag ännu inte djupt rotad i den kristna troskunskapen.

Detta sakernas tillstånd fortsatte nästan ett halvt år. Då kom en äldre teologikandidat, en äkta pietist, och anslöt sig till vår krets. Han kunde inte vänta sig något pastorat i statskyrkan, eftersom rationalismen vid denna tid dominerade överallt. De andra studenterna ansåg att vi var galna och undvek oss som man gör med människor som är angripna av någon smittsam sjukdom. Sådant var det sorgliga läget i Tyskland vid 1800-talets början.

Så kom då denne kandidat till oss och sade: ’Ni inbillar er att ni är omvända kristna, eller hur? Men det är ni inte. Ni har ännu inte genomgått någon verklig ångerkamp.’ Jag kämpade emot denna tanke dag och natt, och ansåg först att han försökte få oss bort från evangeliets herravälde och föra oss tillbaka under lagen. Men han upprepade sitt påstående tills jag till slut började fråga mig själv om jag var en verklig kristen. Till en början hade jag varit så lycklig, då jag trodde på min Herre Jesus Kristus, men nu började en period för mig med de allvarligaste andliga anfåktelserna.

Jag vände mig till kandidaten och frågade honom: ’Vad ska jag göra för att bli frälst?’ Han föreskrev en rad saker som jag var tvungen att göra och gav

mig flera böcker att läsa, bland dem var Fresenius *Nattvardsbok*. Ju längre jag kom i boken, desto mer osäker blev jag på att jag verkligen var en kristen. En inre röst sa hela tiden till mig: ’De kännetecken du har på att vara en kristen är otillräckliga.’ För att göra saken ännu värre, så var den kandidat jag nämnde ännu mer pietistisk än Fresenius själv. När jag på den tiden öppnade en andlig bok som handlade om nådens ordning och frälsningen, läste jag bara kapitlet som handlade om ånger. När jag sedan kom till kapitlet om evangeliet och tron, slog jag igen boken och sa: ’Detta är inte för mig.’ Ett tilltagande mörker lägrade sig över min själ när jag allt mindre fick smaka evangeliets sötma. Gud vet att jag inte ville bedra mig själv, jag ville bli frälst. På den tiden ansåg jag de böcker vara bäst, som i stränga ordalag talade till syndare och inte gav dem någonting av Guds nåd.”

I tes XII beskriver Walther den lära som den pietistiske kandidaten styrdes av:

”Pietisterna påstår att tron måste föregås av en lång tids ånger, ja de har varnat människor för att tro för tidigt och sagt dem att de måste låta den Helige Ande arbeta med dem riktigt ordentligt. De säger att det inte går att bli omvänd på två veckor, att det ibland tar många månader och år när Gud förbereder en människa för omvändelsen. Detta är en avskyvärd lära. Dessa predikanter besinnar inte vilket oerhört ansvar de tar på sig då de varnar en människa för att tro för tidigt. Vad blir det av en sådan om hon dör innan hon är redo att tro? Jag känner av erfarenhet till den fruktansvärda följden av en sådan lära. En pietistisk kandidat i teologi hade instruerat mig på det sätt jag här beskrivit. Jag gjorde allt för att bli verkligt ångerfull och föll till slut i förtvivlan.”

I sin nöd tog Walther, uppmuntrad av vänner, brevledes kontakt med Martin Stephan, som gjort sig känd som en bekännelsestrogen luthersk präst i Dresden. Stora skaror vandrade mil för att få höra honom predika. Walther sökte frälsningsvisshet, han ville veta helt säkert att Gud älskade honom. I sitt svar skrev Stephan att Walther på lagens väg försökt prestera en tillräcklig ånger. Det som fattades Walther var inte ånger, utan *tro* – tro på Guds nådefulla löften. Han var enligt Stephan som den person som blivit slagen av rövare men sedan räddats av den himmelske, barmhärtige och gode Samariten. Walther berättar vad som hände honom när han läste brevet: ”Jag kände det som att jag förflyttats från helvetet till himmelen. Sorgens tårar förbyttes i tårar av himmelsk glädje.”

När Walther genom tron på Jesus funnit en nådig, himmelsk Fader,

och styrkts ytterligare i sin tro genom läsning av Luthers skrifter (inte minst i sin fars bibliotek), formulerade han två motton, som kom att bli vägledande för hela hans fortsatta gärning: "Tillbaka till Luther!" och "Ju närmare Luther man håller sig, desto bättre teolog blir man."

Det är naturligt, att dessa Walthers erfarenheter från ungdomen kom att färga hans attityd till pietismen framöver. Vi ska nu gå igenom de olika läroverdområdena som nämndes inledningsvis, och se hur Walther förhåller sig till de pietistiska uppfattningarna. Då de pietistiska läroverna presenteras blir det naturligtvis fråga om vissa generaliseringar, men ändå är det meningen att dessa generaliseringar ska vara träffande och meningsfulla. Vi börjar med det som vi redan varit inne på, pietismens varning för att tro för tidigt.

1) Varning för att tro för tidigt

Inom pietismen betonades botkampen som föregår trons upptändande. Visserligen hade Spener menat, att Gud i omvändelsen handlar olika med olika människor, men Francke hade uppställt regeln att omvändelsen måste föregås av en kris, en syndanöd, som framkallats av lagens predikan. Dessutom menade Francke, att den kristne skulle kunna peka ut det ögonblick, då han blev omvänd (Bengt Hägglund, *Teologins historia* 1994, s 308).

Walther vänder sig med kraft emot såväl varningarna att tro för tidigt, som mot att man ska kunna ange klockslag för sin omvändelse. I tes XII går Walther emot pietisternas varningar för att tro för tidigt:

"Om vi antar, i all rimlighet, att en person har slitits loss från sin egenrättfärdighet och längtar efter att bli frälst av nåd allena, ska vi för Guds skull tryggt predika evangelium för honom. Det skulle inte ske för tidigt. En människa kan aldrig komma till Jesus för tidigt. [...]. En människa som Gud har gett nåden att se sig själv förkrossad och utblottad på allt, utan någon tröst någonstans, och som ängsligt ser sig om efter hjälp, en sådan människa är verkligen ångerfull. Hon ska inte varnas för att komma till Jesus, utan för henne måste evangelium predikas. Hon måste få veta inte bara att hon får, utan att hon bör komma till Jesus med frimodighet och aldrig tänka att hon kommer för tidigt. Om en sådan människa dog efter det att jag sagt henne att hon inte redan kunde komma till Jesus, skulle Gud utkräva den syndarens själ av mig."

Walther menar vidare att pietisterna klassar sådana människor som verkligen är omvända, såsom om de fortfarande vore oomvända. Han anger

också orsaken till att de gör denna felbedömning: De betraktar felaktigt den syndasorg, som är den kristnes dagliga plåga, som den syndaånger som föregår omvändelsen. Han säger, fortfarande i tes XII:

"En av de främsta orsakerna till att många i det här stycket blandar samman lag och evangelium är att de misslyckas med att särskilja en kristens dagliga ånger från den ånger som föregår tron. Den dagliga ångern beskrivs i Ps. 51. David kallar det ett offer som han bär fram inför Gud och som behagar Gud. Han talar här inte om den ånger som föregår tron utan om den som följer på den. Det stora flertalet allvarliga kristna som har tillgång till den rena läran har en starkare upplevelse av den ånger som följer på tron än den som kommer före. Med hjälp av goda förkunnare har de nämligen letts fram till Kristus utan kringelkrokar. När de nu är hos Kristus, dyker deras gamla egenrättfärdighet upp igen trots att den många gånger har slagits i stycken. Gud måste slå dessa stackars kristna gång på gång för att hålla dem ödmjuka. Davids exempel kan illustrera den här saken. Han hade kommit till tro på ett ögonblick, men vilket elände fick han inte ändå senare gå igenom! En profet hade talat Herrens ord till honom, men till sin dödsdag tyngdes hans hjärta av ångest, bekymmer och elände. Gud upphörde att ge framgång åt hans händers verk; han mötte den ena motgången efter den andra, tills Gud befriade honom genom döden. Men under hela denna tid hade David ånger vid sidan av tron. Detta är verkligen ett offer som behagar Gud."

Jag vill i detta sammanhang ge ett exempel på hur Walther och pietisterna tolkar ett bibelställe helt olika. Walther tar själv, i tes VII, upp Bergspredikans saligprisningar, och menar att alla saligprisningarna gäller den redan omvända, medan pietisterna där läser in botkampens olika steg. I sin argumentering påpekar Walther bl.a. att den tredje saligprisningen lyder: "Saliga är de ödmjuka, de ska ärva jorden" (Matt. 5:5) och sedan lyder den fjärde saligprisningen: "Saliga är de som hungrar och törstar efter rättfärdighet, de ska bli mättade" (Matt. 5:6). Alltså först ödmjukhet, sedan rättfärdighet. Walther frågar retoriskt: "Men föregår verkligen ödmjukhet de andra stadierna?" Det är ju omöjligt att vara verkligt ödmjuk om man inte först blivit rättfärdiggjord. Walther avslutar diskussionen med dessa ord till sina studenter: "Om ni någonsin predikar över saligprisningarna, se då till att inte följa pietistiska predikanter."

Så till detta att kunna peka ut "klockslaget" för sin omvändelse. Walther behandlar denna fråga i tes IX och medger att det finns sådana bibliska exempel – han nämner Adam och Eva då de fick höra löftet om Kvinnans Avkomma, David efter sitt syndafall, Paulus på vägen till

Damaskus, de tre tusen som blev omvända på pingstdagen och fångvaktaren i Filippi – men han säger att det också finns miljoner och åter miljoner människor under kyrkans 1900-åriga historia, som *inte* kunnat peka ut dag och timme för sin omvändelse.

Anledningen till pietisternas krav att en kristen ska kunna ange klockslaget menar Walther vara att de inbillar sig att det måste ske en plötslig upplevelse av himmelsk glädje och erfandet av en inre röst som säger att man mottagit nåden och blivit ett Guds barn. Men Walther menar att det är ett stort misstag att hänvisa människor till deras egna böner och deras egen inre kamp ända tills de *känner* att Gud har mottagit dem i nåd. Walther vill istället hänvisa människor till det objektiva som skett en gång för alla på korset. Guds ord står fast och det vore t.o.m. förolämpande mot Kristus och Hans lidanden att *inte* tro att alla Hans överflödande förtjänster skett för oss. Walther vill alltså mot alla mänskliga gärningar, förberedelser och känslor endast hålla fram Kristus och Hans förtjänst.

Samtidigt menar dock Walther att den som aldrig smakat att Gud är god (Ps. 34:9), den vars ande inte med Guds Ande vittnat om barnskapet (Rom. 8:16) eller den som inte upplevt glädjen i Guds rike (Rom. 14:7) är en andligt död människa. Den kristne har sin glädje i Gud, samtidigt som han också grips av fruktan då lagen förkunnas. Han känner alltså såväl glädje som fruktan. Det är Walther noga med att framhålla. Han säger: "Lägg märke till att vårt uttalande att ingen får grunda sin frälsning och sitt nådastånd på sina känslor inte betyder att han kan vara en god kristen utan att ha upplevt några känslor på det religiösa området. Detta är inte vad vi lär."

2) Indelandet av mänskligheten i tre delar

Walthers tes XXII inleds med orden: "För det artonde delas Guds Ord inte rätt när en falsk åtskillnad görs mellan att en människa blivit uppväckt och att hon blivit omvänd." Walther klandrar i denna tes pietisterna för att de delar in människorna i tre grupper: 1) De ännu oomvända 2) De som blivit väckta, men inte omvända 3) De som blivit omvända.

Walther visar utifrån bibelställena Ef. 5:14, Ef. 2:4–6 och Kol. 2:12 att när Bibeln talar om uppväckelse, om väckta människor, menas med detta troende kristna. Han menar också att pietisterna genom denna tredelning håller människor borta från Kristus. De ställer upp ett mellantillstånd som otroende ska passera innan de blir kristna. Och så placerar

de svåra hinder i detta mellantillstånd, hinder som ska övervinnas och passeras innan människorna kan betraktas som kristna. Walther säger:

"Pietister invänder att den människa som inte upplevt en äkta, genomgripande ånger i hjärtat ännu inte är omvänd, endast väckt. Med genomgripande ånger menar de en sådan ånger som David hade, som tillbringade hela nätter ropande och gråtande i sin säng och vandrade nästan nedböjd av sorg flera dagar i sträck. Den som inte genomlidit dessa erfarenheter, som ännu inte blivit märkt med den Helige Andes sigill, som inte är riktigt säker på sitt nådastånd och sin frälsning, som vacklar fram och tillbaka eller visar sig kärlekslös, som saknar verklig tålmodighet och den rätta villigheten att tjäna sina medmänniskor – en sådan människa, hävdar de, är helt säkert inte en kristen, utan fortfarande endast väckt, inte omvänd."

Walther säger om detta: "Detta är ett felaktigt antagande. En människa kan ha blivit en sann kristen utan att ha upplevt de djupa och hemska kval som David hade. Fastän David verkligen gick igenom dessa upplevelser, säger inte Bibeln att varje människa måste gå igenom samma upplevelser och lida lika mycket." Walther inskräpper kraftigt att så fort en människa slutat förtrösta på sig själv och frågar hur hon ska bli frälst, ska hon få höra det apostoliska svaret: "Tro på Herren Jesus, så blir du frälst, du och din familj" (Apg. 16:31). Han påpekar att det inte någonstans i Skriften går att finna en profet eller apostel som hänvisar människorna någon annan väg till omvändelse än att uppmana dem att tro på Guds nåd. De säger inte på något ställe till människorna att de måste vänta med att bli omvända, att de först måste gå igenom de eller de erfarenheterna. Istället predikade de lagen kraftfullt, och sedan, så fort frågan uppstod hur man kan bli frälst, ljud evangeliet: "Tro på Herren Jesus!" Walther menar att det inte alls är svårt att bli omvänd. Det svåra ligger istället i att förbli omvänd. Han säger, fortfarande i tes XXII:

"Ångern är inte en trång port som en människa ska pressa sig igenom. Ångern är något som Gud själv måste frambringa i en människa. Varje slags ånger som människan själv frambringar genom egna ansträngningar är en förfälskning och en styggelse i Guds ögon. Vi behöver inte bekymra oss över vår oförmåga att frambringa ånger hos oss. Vi har bara att applicera Guds skarpa ord på oss själva, och vi har den första delen av omvändelsen, ångern. Efter det kommer tillämpandet av det ovillkorliga evangeliet att frambringa tro hos oss. Allt en människa behöver göra när hon hör evangeliet är att ta emot det. *Men detta följs omedelbart av en inre kamp. Felet de falska lärarna begår i detta avseende är att de anser denna kamp höra hemma före omvändelsen.* En sådan kamp drabbar nämligen inte den oomvända."

Kampen kommer in i ett senare skede, och den är allvarlig. Den smala vägen är korset som de kristna måste bära, nämligen att de måste döda sitt eget kött, lida det åtlöje, förakt och skam som världen öser över dem, kämpa mot djävulen och förneka världen med dess fäfångligheter, skatter och nöjen. Det är en uppgift som får många att avfalla och förlora tron snart efter sin omvändelse. Varhelst Guds ord predikas med Andens yttringar och Guds kraft blir många fler omvända än vi tänker oss. Om vi skulle kunna se in i gudstjänstbesökarnas hjärtan i en kyrka där Guds ord predikas på detta kraftfulla sätt och inga mänskliga gärningar blandas in i undervisningen om den frälsande nåden, skulle vi märka att många genom Guds nåd tar till sig uppmaningen att bli kristna. De övertygas nämligen om att predikanten har rätt. Men många undertrycker dessa intryck samma ögonblick de lämnar kyrkan och försöker intala sig själva att de har lyssnat till en fanatikers utläggning. Sådana människor förhärdar sig själva söndag efter söndag och kommer i en mycket allvarlig situation, bortom omvändelse. Frälsaren själv säger att många *genast tar emot Ordet med glädje* (Matt. 13:20), men stöter ifrån sig fröet när förföljelse möter.”

Om vi ska sammanfatta denna punkt menar alltså Walther att pietisterna har fel då de delar in människorna i tre grupper istället för två. Detta sker på det sättet att de placerar redan kristna människor i kategorin ”väckta, men inte omvända”. Och dessa människor, som redan tror, drivs till förtvivlan – såsom Walther själv i sin ungdom – därför att de inte vet om de ångrat sig tillräckligt för att få tro. Och de oomvända människorna uppmanas inte att tro på Jesus, utan hålls borta från honom eftersom de först ska passera genom mellanstadiet.

3) Betoningen av livet på bekostnad av läran

Mycket kort ska sägas något om Walthers syn på konflikten mellan de lutherskt-ortodoxa och pietisterna beträffande vilken vikt som ska läggas vid den rätta läran. Som bekant kritiserade ju pietisterna de ortodoxa för att lägga alltför mycket vikt vid läran och för lite vikt vid det personliga kristna livet.

Walther uttalar sig om kritiken av de ortodoxas betoning av den rätta läran. Han nämner inte uttryckligen pietismen vid namn, men man får ändå förmoda att han har den pietistiska kritiken i åtanke. I vilket fall som helst är hans uttalande direkt applicerbart på meningsskiljaktigheterna mellan pietisterna och de ortodoxa. I tes I säger Walther med tanke på dem som kritiserar vaktsläendet kring den rätta läran:

”Av det som här sagts förstår ni hur dåraktigt det är, ja vilken fruktansvärd

vanförställning som intagit så många människors medvetanden att de förlöjligar den rena läran och säger till oss: ’Äh, sluta upp med att ropa: Ren lära! Ren lära! Detta leder er bara till död ortodoxi. Lägg större vikt vid rent liv, och ni kommer att se framväxandet av sann kristendom.’ Det är precis som att säga till en bonde: ’Sluta upp med att bekymra dig om god säd, bekymra dig istället om god frukt.’ Bekymrar sig inte bonden på ett riktigt sätt om god frukt när han vinnlägger sig om att skaffa god säd? På exakt samma sätt är bekymrandet om den rätta läran också ett riktigt bekymrande om äkta kristendom och ett innerligt kristet liv. Falsk lära är skadlig säd, utsädd av fienden för att frambringa ond grodd. Den rena läran är vetesädd, från den kommer rikets barn som redan i detta liv tillhör Jesu Kristi rike och i det tillkommande livet ska tas emot i härlighetens rike. Må Gud i detta nu inplantera stor fruktan i era hjärtan, ja en verklig förskräckelse för falsk lära! Må han av nåd ge er en helig åstundan efter den rena, frälsande sanningen som är uppenbarad av Gud själv! Det är det huvudsakliga målet som dessa kvällsföreläsningar syftar till.”

4) Troserfarenhetens nödvändighet

C.F.W. Walther inledde sin berömda föreläsningsserie om den rätta åtskillnaden mellan lag och evangelium den 12:e september 1884 på följande sätt:

”Kära vänner!

Om ni ska bli dugliga lärare i våra kyrkor och skolor, är det en oundgänglig nödvändighet att ni har ingående kunskap beträffande den kristna uppenbarelsens alla läror. Men när ni nått sådan kunskap är detta ännu inte tillräckligt. Vad som behövs utöver kunskap i alla läror, och som är det viktigaste, är att ni vet hur ni ska tillämpa dem på ett riktigt sätt. Förutom en klar intellektuell förståelse av läroren måste de ha sjunkit djupt ned i era hjärtan och där bevisat sin gudomliga, himmelska kraft. Alla dessa läror måste ha blivit så dyrbara, så värdefulla, så kära för er att ni inte kan annat än att med glödande hjärtan bekänna med Pauli ord: ’Vi tror, därför talar vi’ eller med alla apostlarnas ord: ’Vi för vår del kan inte tåga med vad vi har sett och hört.’ Ni har visserligen inte sett dessa saker med era fysiska ögon eller hört dem med era fysiska öron såsom apostlarna, men ni måste ha erfarenhet av dem genom era andliga ögon och öron.”

Dessa inledande ord visar vilken vikt Walther lade vid troserfarenhetens nödvändighet. När Walther insisterade på att den som predikar ska ha erfarenhet av evangeliets kraft, ha sett och hört med sina andliga ögon och öron den gudomliga uppenbarelsens andliga sanningar, var han på

samma linje som sin lärofader Luther. Luther framhöll nämligen i *Om en kristen människas frihet* erfarenheten som nödvändig för att bedriva teologi: ”Ty det är omöjligt att skriva väl eller väl förstå sådant som är rätt skrivet om tron, om man inte någon gång har smakat trons livgivande kraft i pressande svårigheter. Men den som har smakat, om än bara något litet, kan aldrig skriva, tala, tänka eller höra nog om den” (*Om en kristen människas frihet*, Lutherstiftelsen 2006, s 38).

Walther är mycket luthersk-ortodox i sin framställning. Flera gånger polemiserar han, som vi har sett, mot pietismen. Men just på denna punkt får man nog ändå säga, att Walther mer ansluter sig till pietisternas uppfattning. Hans ord om troserfarenhetens nödvändighet hos den rätte teologen anknyter till det som i de gamla lärostriderna mellan de luthersk-ortodoxa och pietistiska teologerna kallades ”de pånyttföddas teologi” (*theologia regeneritorum*), d.v.s. man måste vara född på nytt för att kunna vara en verklig teolog. Han skriver i *Lehre und Wehre* XIV, s 265 med hänvisning till 2 Kor. 2:16 och 1 Kor. 2:14, 15:

”Ingen otroende, ingen naturlig människa, ingen syndatjänare, ingen icke-kristen, ingen hycklare, utan endast en troende, en pånyttfödd, en helig, kort sagt endast en sann kristen kan vara en sann teolog. Såsom en kristen har som sin förutsättning förekomsten av en människa, har en teolog som sin förutsättning förekomsten av en kristen, och såsom tron innesluter i sig kunskap, så innesluter teologin i sig tro.”

Walthers lärjunge Pieper skrev sedan i sin dogmatik, här citerad i den svenska översättningen av Muellers förkortade version:

”Den teologiska skickligheten är en andlig skicklighet, dvs. en skicklighet som i varje enstaka fall förutsätter, förutom naturliga gåvor, den personliga tron på syndernas förlåtelse för Kristi ställföreträdande tillfyllestgörrelses skull, alltså omvändelsen eller pånyttfödelsen. De otroende är inte teologer i den heliga Skrifts mening, inte ens om de med sitt förstånd tagit in alla bibliska läror och kan undervisa om dem tack vare sin naturliga begåvning. Dogmhistoriskt uttryckt: ’Det finns inte någon *’theologia irrogenitorum’* (icke pånyttföddas teologi).”

Som Rune Söderlund visat i en artikel i *Svensk teologisk kvartalstidskrift* 1976:3 är frågan om ”de pånyttföddas teologi” mycket invecklad. I själva verket var pietisterna, mot vad man kanske vanligtvis föreställer sig, mer optimistiska än de lutherskt-ortodoxa teologerna då det gällde de icke pånyttföddas *kunskapsteoretiska* möjligheter att förstå de bibliska

läror. Men då det gällde att rätt kunna applicera de bibliska läror, rätt fördela lag och evangelium, lade pietisterna otvivelaktigt större vikt än de lutherskt-ortodoxa vid att läraren skulle vara född på nytt. Som ett talande exempel från ett närbesläktat läroombåde kan nämnas att vid kontroverserna mellan Valentin Ernst Löscher och Joachim Lange hade Löscher försvarat läran om den särskilda ämbetsnåden, *gratia ministerialis*, som bevarades intakt under förutsättning att kallelsen och läran förblir riktiga. Pietisten Lange menade däremot att de ogudaktiga lärarna inte hade någon särskild ämbetsnåd, föreställningen om detta ansåg han vara en ”absurd och skadlig saga”. Också på denna punkt betonar pietismen den personliga tron hos prästen.

Redan pietismens fader Philipp Jakob Spener hade i *Pia Desideria* (Fromma önsknings) från 1675, den bok som blev startskottet för den pietistiska väckelsen, menat att endast de präster som själva var födda på nytt kunde leda andra på livets väg. Därför har begreppet *de pånyttföddas teologi* kommit att förknippas med Spener och pietismen. När det gäller den starka betoningen på prästens egen fromhet är det därför riktigt att säga, att Walther i just denna fråga står på pietisternas sida. Endast den som har egen erfarenhet kan rätt tala om de andliga tingen.

Walther ville alltså att hans studenter verkligen skulle ta till sig den kristna tron *av hjärtat*. Han sade till dem redan i introduktionen av föreläsningsserien:

”Medan jag i mina dogmatiska föreläsningar siktar på att ge er kunskap i varje lära och övertyga er om dem, har jag utformat dessa kvällsföreläsningar på fredagar till att göra er till verkligt praktiska teologer. Jag önskar tala den kristna läran in i era självaste hjärtan, göra det möjligt för er att i ert framtida kall träda fram som levande vittnen med bevisning i Ande och kraft. Jag vill inte att ni ska stå i era predikstolar som livlösa statyer, utan att ni ska tala med övertygelse och med glad frimodighet erbjuda hjälp där hjälp behövs.”

Och i den avslutande kvällsföreläsningen sa han till dem ett drygt år senare:

”Tänk er att ni en gång kommer att vara församlingspastor och avge därför ett löfte inför Gud att ni kommer att anta aposteln tillvägagångssätt, så att ni inte kommer att stå i era predikstolar med dystra miner, som om ni inbjöd människorna att komma till en begravning, utan uppträd som män som kommer för att uppvakta en brud eller som om ni pålyser ett bröllop.

Om ni inte sammanblandar lag och evangelium kommer ni alltid att beträda er predikstol med glädje. Människor kommer att märka att ni är fyllda av glädje eftersom ni framför glädjens välsignade budskap till er församling. De kommer också att märka att underbara saker händer bland dem.”

5) Förbudandet av saker som inte Bibeln förbjuder

Någonting man vanligtvis förknippar med pietismen är stränga levnadsregler, en asketisk livsföring. Det har funnits regler, mer eller mindre uttalade, hur man ska bete sig och klä sig, vad man får göra och inte göra. I *Den rätta åtskillnaden mellan lag och evangelium* har jag, mot slutet av den långa tesen IX, funnit ett ställe där Walther nämner att det i vissa församlingar kan finnas pietistiskt påverkade personer, som legalistiskt betraktar vissa saker som syndfulla, fastän de inte är det. Han ger inte några exempel på vad det kan röra sig om, men vi förstår ändå att Walther anser att det finns obibliska förbud hos vissa pietistiska grupper. Det kan tilläggas att Walther manar sina studenter att de ska vara mycket försiktiga med sådana människor och inte stöta dem genom att demonstrera sin kristna frihet. När de som pastorer å andra sidan möter sådana som gått för långt i sin kristna frihet, ska även de behandlas med försiktighet. Han säger:

”Å andra sidan kan han [den nyblivne pastorn] i sin församling upptäcka medlemmar med en antinomistisk tendens, som går för långt i sitt utövande av sin kristna frihet eftersom de inte är vana vid att ha lagen predikad ibland sig på allvar. Då får han inte besluta sig för att bemöta dem med all kraft genom att endast predika lagen i dess stränghet för dem ett helt år. Nej, han måste närma sig dem varsamt och stegvis få dem att upptäcka lagens stränga krav. Aposteln Paulus säger ju om sig själv: ‘För alla har jag blivit allt, för att jag i alla fall ska frälsa några’ (1 Kor. 9:22). Detta uttalande vill jag att varje Kristi tjänare ska ta till hjärtat.”

Jag har funnit att Walther i ett brev besvarar frågan hur man ska handskas med dans. Det är tydligt att Walther själv ogillar dans, men att han vill gå lika varsamt fram som han senare rådde sina studenter att göra. Han skriver i brevet:

”Vad gäller din fråga, är mitt svar att du under inga omständigheter gör något åt dansen just nu. Sådana fåfängligheter upphör av sig själva när medlemmarna lär känna och älska Jesus. Innan de lärt känna honom, blir predikandet mot sådana fåfängligheter något de ännu inte kan förstå. Då utvecklar de endast ett hat mot evangeliet. Sådana saker kan behandlas när

församlingen kommit lite längre i kunskap, när Ordet redan åstadkommit så mycket att de unga inte skulle göra sådana saker utan ett plågat samvete – och när pastorn har församlingen bakom sig när han tar tag i denna sak på allvar (*Walther Speaks to the Church*, Selected Letters by C.F.W. Walther, edited by Carl S. Meyer, Concordia Publishing House, 1973, s 75).

6) Pietismens ecclesiola-tanke

Slutligen ska sägas något om Walthers syn på den yttre kyrkogemenskapen. Såväl de lutherskt-ortodoxa som pietisterna delade den lutherska kyrkosynen vad gäller den sanna, egentliga Kyrkan. Kyrkan är inte någon yttre institution, utan de människor som är kristna. Dessa människor har blivit kallade ut ur världen och blivit insatta i ett nytt sammanhang, Guds rike.

Att inte alla människor som sluter upp kring gudstjänsterna och tillhör den yttre kyrkan/församlingen också verkligen är kristna i hjärtat var naturligtvis såväl de ortodoxa som pietisterna medvetna om. Först på den yttersta dagen, domens dag, kommer de troende och de otroende att skiljas åt och det blir uppenbart för alla vilka som verkligen var kristna och vilka som inte var det, vilka som tillhörde den sanna Kyrkan och vilka som inte gjorde det.

Eftersom ingen utom Gud vet vilka som är kristna (2 Tim. 2:19) är kyrkan i egentlig mening osynlig (Luk. 17:20f., 1 Petr. 2:5). Tron på Jesus, som gör en människa till medlem av den sanna kyrkan, är ju osynlig för människoögat. Men p.g.a. de sanna troende som finns i den yttre, konkreta kyrkan/lokal församlingarna får denna/dessa bära namnet kyrka/församling (se t. ex. Matt. 18:17).

Det finns emellertid också en synlig, yttre kyrka. Om pietisterna delade den lutherska läran om den osynliga kyrkan, märker vi i synen på den yttre kyrkan, kyrkosamfundet, en tydlig och avgörande skillnad. Enligt de lutherska bekännelseskriterierna ska kyrkans enhet vila på den sanna läran, att de olika församlingarna är ense i, som Augustana VII uttrycker det, ”evangelii lära och förvaltningen av sakramenten”. ”Evangelii lära” betyder här hela den kristna tros läran, inte bara evangeliet i snäv mening, i motsats till lagen. Så lär också Konkordieformeln otvetydigt: ”Vi tro, lära och bekänna, att den ena kyrkomenigheten icke ska fördöma den andra, därför att den har flera eller färre utvärtes, av Gud icke påbjudna ceremonier än den andra, om de eljest äro eniga i läran och *alla dess artiklar* (min kurs.) ävensom i sakramentens rätta bruk” (SKB, s 531).

Pietisterna ansåg samtidens kyrka vara djupt förfallen. Även om kritiken mest bottnade i att det andliga livet hade stelnat, fanns också läromässiga skillnader. Hur gjorde pietisterna i en sådan situation? Ville de bilda självständiga kyrkor och församlingar, där deras andliga program fritt kunde få utlopp? Nej, den pietistiska strategin var istället att vara kvar i det yttre, förfallna kyrkosamfundet och försöka påverka det inifrån. Detta skedde ofta genom att det bildades små grupper, som kom samman på speciella möten, konventiklar, vid sidan av de ordinarie gudstjänsterna. Begreppsapparaten med termer som *ecclesiola in ecclesia*, ”den lilla kyrkan inom kyrkan” och *collegium pietatis*, ”den fromma sammanslutningen” började användas av pietismens fader Philip Jakob Spener (Mikkel Vigilius, *Kirke i kirken* 2005, s 19).

Hur såg då Walther på sin tids förfallna lutherska kyrka? Ville han som pietisterna bilda små grupper inom den stora avfallna kyrkan eller menade han att man istället skulle bilda en ny, Bibel- och bekännelsetrogen kyrka? I sitt berömda verk *Kirche und Amt* (eng. ”Church and Ministry”) formulerar Walther sin åttonde tes om kyrkan enligt följande:

”Fastän Gud åt sig samlar en helig kyrka av utvalda även där hans Ord inte lärs ut i dess fullkomliga renhet och sakramenten inte helt och hållet förvaltas i enlighet med Jesu Kristi instiftelse, men där Guds Ord och sakramenten inte fullständigt förnekas utan består till sina väsentliga delar, är det ändå varje troendes plikt, vid fara att förlora sin frälsning, att fly alla falska lärare, undvika alla heterodoxa församlingar eller sekter, och erkänna och hålla sig till renlärliga församlingar och deras renlärliga präster varhelst dessa står att finna (min kurs.).”

Under punkt B av denna tes belägger han sedan denna plikt med talrika citat från såväl Bibeln och bekännelseskriterierna som från Luther och andra fäder.

I sitt tiosidiga förord till den tjugofemte årgången av *Lehre und Wehre* (jan. 1879) går Walther hårt till rätta med varje försök till argumentation för ett kvarstannande i de avfälliga landskyrkorna. Bl.a. skriver han:

”Alla argument med vilka man försöker få sin bekännelsetrohet att gå ihop med en gemenskap med dagens landskyrkor är därför bara undanflykter. När de ställs mot vår rena bekännelses klara ordalydelse, krossas de som vassrör under tyngden av ett klippblock. Och när de ställs inför det egna samvetets domarsäte, måste de tystna som ursäkter utan substans.”

Slutord

Mycket mer skulle kunna sägas om Walther och hans teologi. Vi har nu endast gått igenom några av hans ståndpunkter i förhållande till pietismen. När Walther låg på dödsbädden frågade hans präst Georg Stoeckhardt honom om han, likt Luther, nu också dog i den fasta övertygelsen om Herren Jesu Kristi evangelium, som han predikat genom hela sitt liv, och han svarade då ”Ja!” Han dog, lugnt och stillsamt, halv sex på morgonen lördagen den 7 maj 1887, sjuttiofem år gammal.

Walther efterlämnade ett stort och värdefullt arv åt eftervärlden. Genom hans bekännelse- och bibeltrohet har lutherdomen bevarats ”over there”, medan den i stort sett dött ut i Europa. Låt oss ta vara på arvet från Walther och andra kämpar. ”Tänk på era ledare, som har predikat Guds Ord för er. Se, hur de slutade sin levnad, och följ deras tro” (Hebr. 13:7).

Djävulens frestelser -

en jämförelse av 1 Mos 3:1-15 och Matt 4:1-11

av Ola Österbacka

I syndafallsberättelsen i 1 Mos 3 möter vi en listig varelse. Det är djävulen som förklätt sig till en orm. Han är ond. Han vill förstöra den skapelse som Gud har gjort och där allt är gott. Och tyvärr måste vi se att han lyckades. Han talar till Eva, kvinnan som Gud skapade för att stå vid Adams sida, och han lyckas förvända hennes uppfattning om det som Gud har skapat.

Inte kan väl Gud mena att ...?

Det första vi konstaterar är att djävulen sätter in sin kraft på att sätta Guds ord ur spel. Han säger till Eva: *Har Gud verkligen sagt att ni inte får äta av alla träd i lustgården?* Ni som känner äldre bibelöversättningar märker att det finns en förändring här. Det beror på att texten kan tolkas på två sätt. 1917 års översättning hade: "Skulle då Gud hava sagt: I skolen icke äta *av något träd* i lustgården?" Samma tolkning har många moderna översättningar. Om vi byter ut ordet "alla" mot "varje", blir översättningen (även om det inte är så bra svenska): Ni får inte äta av *varje* träd i lustgården. Vi ska strax återkomma till det här ordet: *varje*.

När djävulen enligt Matt 4:1-11 kommer för att fresta Jesus i början av hans offentliga verksamhet handlar det allra först om mat. Varför ska Jesus, som har all makt, gå omkring hungrig? Det finns ju stenar i överflöd. Så säg då att stenarna ska bli bröd, så är det slut på hungern.

Det är en ytterst försätlig frestelse, när Jesus har varit utan mat i 40 dagar. Jag kan inte ens föreställa mig att vara utan mat så länge. Efter 40 dagars fasta måste Jesus verkligen ha varit fysiskt svag. När man är svag är man utsatt för frestelse, särskilt här när det skulle gälla mat. Han måste bli frestad i allt som vi, säger Hebreerbrevet. Därför är hans fasta så extrem.

Men Jesus hänvisar till att Guds Ord är det viktigaste. Senare skulle han undervisa om att hans kött är den verkliga maten. Han, som är

Guds ord av evighet, har kommit i mänsklig gestalt för att frälsa oss människor från djävulen. Han är sann Gud och är själv det gudomliga Ordet. Genom Ordet står han emot frestelsen som han möter som sann människa. Han avvisar djävulen med ett skriftord från 5 Mos 8:3:

Människan lever inte bara av bröd, utan av varje ord som utgår från Guds mun.

Mose undervisar folket om Guds bud, och säger att de ska vara noga med att följa *alla Guds bud*. I det här citatet använder Jesus också ordet *varje*: varje ord som utgår från Guds mun.

När djävulen frestar Eva antyder han att det inte är så viktigt att följa alla Guds bud. Det är väl ändå inte så viktigt att undvika varje träd i lustgården. I dag frestar han oss genom lärda präster och biskopar som säger att vi inte kan lita på varje ord i Skriften. Men Jesus säger att vi ska leva av varje ord som utgår från Guds mun. Allt som Gud säger ska vi ta på allvar.

Ni ska visst inte dö!

Kvinnan ger ett korrekt svar på den första frågan och förklarar tydligt vad Gud har avsett. Men då kommer lögnen utan omsvep:

Ni skall visst inte dö!

Jesus förs av djävulen upp på tempelmurens krön i den heliga staden och djävulen föreslår att han ska kasta sig ner. Det är något som självklart leder till döden för en människa. Han skulle falla och slå ihjäl sig. Men djävulen tar till ett psaltarord som talar om Guds beskydd och lovar att han inte ens ska stöta sin fot. Du ska visst inte dö!

Jesus bestod provet. Han visade att man inte ska omtolka Skriften, utan man ska läsa rätt innantill. Det ord som djävulen hänvisar till ska inte missbrukas så att man frestar Gud.

Jesus hänvisar till ett ord av Mose i 5 Mos 6:16, där han hänvisar till hur folket hade utmanat Gud i Massa, under vandringen till Sinai då de inte hade något vatten att dricka. De krävde att Mose skulle ge dem vatten genom ett mirakel. Det gjorde han också, men det som folket gjorde var att de frestade Gud.

Att stå på ett flertal meter högt utsprång och handlöst kasta sig ner skulle vara att fresta Gud.

I lustgården föll kvinnan offer för djävulens frestelse: *Ni ska visst inte dö!* Just det hände, när hon föll för frestelsen. Då hon tog och åt av frukten, och gav åt sin man som också åt, då dog de i andlig mening. De-

ras gemenskap med Gud gick sönder. Därför blev också deras inbördes relation skadad, liksom deras relation till naturen. Och deras kroppar började sönderfalla mot förgängelse och död.

Men Jesus stod fast när han frestades. Han skulle inte dö nu, men han måste dö några år senare för att övervinna djävulens makt. När Jesus talade om för sina lärjungar att han måste lida och dö, lät djävulen Petrus uttala samma frestelse: Det här ska aldrig hända dig, Herre! Du ska visst inte dö!

När djävulen frestar Jesus låtsas han hänvisa till Guds ord. Men han citerar Skriften med fel syfte. Han omtolkar det som Gud har sagt så att det passar honom just då. Det här är en vanlig frestelse också i vår tid. Man tar ett ord om kärlek och tillämpar det på ett ställe där det inte hör hemma. Så får man det att bli rätt att leva ihop utan äktenskap, och så får man det att passa att en man lever med en man och en kvinna med en kvinna och kräver att de ska få gifta sig. Så försvarar man sig med att Gud visst inte har förbjudit det.

Men om man är noga med att leva av varje ord som Gud har sagt kan man genomskåda och avslöja djävulen, precis som Jesus gjorde:

Det står också skrivet.

Jesus var förtrogen med Skriften sedan han var barn. Det är också Guds vilja att vi ska vara så förtrogna med Skriften att vi kan svara var och en som kommer med anspråk på att ha ett annat budskap, en annan lära än Kristi lära.

Ni blir som Gud!

Djävulens försåtliga omtolkning av Guds ord ser vi tydligt av följande frestelse:

Gud vet att den dag ni äter av den kommer era ögon att öppnas, och ni blir som Gud med kunskap om gott och ont.

Ni blir som Gud! Tänk så stort! Adam och Eva har fått uppleva Guds storhet. De har sett hans verk. De har hört hans röst. Men de vet också vad han har satt för begränsningar för dem.

Nu kommer den försåtliga tanken: Tänk om Gud är självisk då han har satt gränserna! Tänk om det är så att han inte vill ge oss del i hans vishet, hans kunskap om gott och ont. Men vi kan få del av den! Eva lockas av den härliga frukten och hon faller för frestelsen.

Djävulen lyckades få kvinnan att tänka utanför boxen, som man brukar säga. Hon tar inte emot Guds ord och lyder det, utan börjar

analysera varför han kan tänkas ha sagt det. Hon ger inte Gud äran att vara klokare än hon. Hon fascineras av tanken att bli som Gud. Högmotsfrestelsen blir stark.

Djävulens tredje frestelse av Jesus tar också sin utgångspunkt i högmodet:

Allt detta ska jag ge dig, om du faller ner och tillber mig.

Men Jesus visste hur djävulen skulle fördrivas. Det står nämligen skrivet i 5 Mos 6:13:

Herren din Gud ska du tillbe, och endast honom ska du tjäna.

Jesus motstod frestelserna. Men det gjorde inte kvinnan. Hon föll för frestelsen:

Och kvinnan såg att trädet var gott att äta av och en fröjd för ögat. Trädet var lockande eftersom det gav förstånd, och hon tog av frukten och åt.

Hon gav också till sin man som var med henne, och han åt.

Här kommer det djupt tragiska. Nu följer det ena efter det andra. Mannen hade fått Guds ord, och han skulle ha lyssnat till det. Men han lyssnade till kvinnan i stället för att lyssna till Gud. Det här anknyter Paulus till när han undervisar om den rätta ordningen mellan man och kvinna (1 Tim 2:14):

Och det var inte Adam som blev förledd, utan kvinnan blev förledd och gjorde sig skyldig till överträdelse.

Det är en typisk frestelse för vår tid att just det här stället är ett sådant som man vill gå runt och inte ta till sig. Man vill inte läsa varje ord – har Gud verkligen sagt det där? Genom att kvinnan blev förledd och ledde sin man blev Adam skyldig till syndafallet. Det var han som var huvudet, det var han som bar ansvaret. Han skulle ha tillrättaviserat Eva: "Gud har sagt." Därför är det Adam som Gud först frågar efter och ställer till svars, när de skäms och gömmer sig.

Vem har berättat för dig att du är naken? Har du ätit av trädet som jag förbjöd dig att äta av?

Nu börjar raden av beskyllningar. Adam skyller på Gud: "Kvinnan som du satte vid min sida, hon gav mig av trädet, och jag åt." Det är alltså ditt eget fel, Gud! Varför gav du mig kvinnan, den svaga hjälpredan?

Så går Gud till Eva, som också skyller ifrån sig: "Ormen förledde mig och jag åt." Ja, vems är felet egentligen? Jo, i första hand är det ormen, djävulen, och det är också därför som Gud allra först bestraffar honom.

Eftersom du har gjort detta, ska du vara förbannad bland alla boskapsdjur och vilda djur. På din buk ska du gå, och jord ska du äta så länge

du lever. Jag ska sätta fiendskap mellan dig och kvinnan och mellan din avkomma och hennes avkomma.

Han ska krossa ditt huvud och du ska hugga honom i hälen.

Återupprättelsen genom den andre Adam

Jesus har stått emot frestelserna, en efter en. Hans lydnad uppvägs det som Adam och Eva hade felat i. Men syndafallet fick allvarliga följder, som också skulle få en oerhörd konsekvens för Gud själv. Jesus måste komma till världen och låta sig huggas i hälen av ormen. Där var frestelsen i öknen en början. Men den slutliga konsekvensen av syndafallet visade sig när Jesus måste lida och dö. När han dog på korset verkade djävulen ha satt in sitt dödliga hugg. Men i själva verket var det då som Jesus, kvinnans säd, krossade djävulens huvud.

I Rom 5 ger Paulus oss en viktig undervisning om den här parallellen mellan Adam och Jesus, mellan den förste och den andre Adam (v 14, 18–19):

Adam är en förebild till den som skulle komma.

Liksom en endas fall ledde till fördömelse för alla människor, så har en endas rättfärdighet lett till ett frikännande, till liv för alla människor.

Liksom de många stod som syndare genom en enda människas olydnad, så ska också de många stå som rättfärdiga genom den endes lydnad.

Här finns två paralleller: Adam – Kristus; fördömelse för alla – liv för alla.

Adam är den som representerar fördömsen. Eftersom Adam syndade har fördömelse kommit över alla människor. Det är det som vi kallar arvsynd. Vi syndar i tankar, ord och gärningar men bär också med oss en ond natur. Den står i förbund med den gamle ormen som stack Adam och lät sitt gift föras vidare till alla Adams och Evas efterkommande, alltså *alla människor*. Notera åter ordet alla, eller varje.

På motsvarande sätt har livet, frikännandet från synden, kommit genom Jesus Kristus. Det har också kommit över alla, eller återigen *varje människa*. Återupprättelsen är fullständig.

Därför kan vi gå ut och berätta för alla, vänner, grannar, släktingar, att Jesus har lidit och dött för att betala den skuld Adam drog över oss. Vi är alla medskyldiga genom vår personliga synd. Kvittot på att skulden verkligen är betald är Jesu uppståndelse. Nu får var och en, varje människa, tro på detta. Var och en som tror är fri från den fördömelse som

djävulen åstadkom med sin frestelse i paradiset. Rutström uttrycker det på ett fint sätt i en sång som Juhani Martikainen har bearbetat så här:

*Rättfärdigförklarad av himmelske Fadern
var syndiga världen i Frälsarens blod
den dag han uppstod.*

*Rättfärdig förklaras nu därför var mänska
som tror på den gåvan, att Frälsarens blod har gjort saken god.*

Vad Adam fördärvat har Jesus förvärvat.

Vår synd han med döden borttagit och gett till himlen oss rätt.

Nu Gud oss erkänner som barn och som vänner,

sen Jesus oss renat och klätt i sin skrud.

Pris, ära åt Gud!

HÖGAKTUELL SKRIFT I NYTRYCK!

Pris: Endast 40 kr.

Också högaktuell kyrkohistorisk tillbakablick om luthersk tro i Sverige:

S. Erlandsson, Den lutherska bekännelsen i Sverige

(Biblicums småskrifter nr 9, 1978).

40 kr.

Kan beställas från biblicum@biblicum.se

Föreslagen ny kyrkohandbok håller inte måttet

En ny kyrkohandbok är på väg för Svenska kyrkan, men den håller inte måttet enligt Sofia Lilly Jönsson. Hon slår larm i Expressen den 17 februari under rubriken "Rädda skriften för svenskans skull" och "uppmantar Svenska Akademien att intressera sig för materialet innan det är för sent". Hon skriver:

O Svenska kyrkan, du märkliga hybrid av sossemyndighet, antik folkkrörelse och medlemsdemokrati där nio av tio medlemmar inte röstar i kyrkovalen:

Varför förlösar du ditt arv?

Jag talar om kyrkohandboken som styr alla gudstjänster i församlingarna, från högmässa till begravning. Historiskt sett har den antagligen betytt mer för det svenska språket än Bibeln. Nu kommer den åttonde versionen sedan reformationen. En ganska big deal, för att prata svenska.

Den isolerade folkkyrkan

Att Svenska Akademien inte svarade på remissen i första vändan gjorde mig ledsen på riktigt. Så isolerad är alltså folkkyrkan i dag att inte ens den institution som för inte så länge sedan hade detta som en av sina huvuduppgifter verkar märka vad kyrkan sysslar med.

Många kritiker säger nämligen att handboksförslaget inte håller måttet varken teologiskt, musikaliskt eller stilistiskt. - - -

En syndabekännelse som byter ut ordet synd mot brustenhets, för att ta bara ett kritiserat exempel, bör innebära en förändring av svenska språket på ordlistenivå. En blindtarm kan brista och jag kan brista ut i sång, men brister jag själv när jag går emot Guds vilja?

Vad är ett Kristusrop?

Eller, nej jag måste faktiskt ta ett exempel till, för vad är ett "Kristusrop" för någonting? Om ni inte visste det så är det ett **Kyrie**, men det ordet tycker handboks författarna är alldeles för gammaldags för moderna människor.

Professorn i kristendomens historia vid Göteborgs universitet **Bertil Nilsson** har anmärkt att "problemet med 'Kristusrop' är väl dels att det är tve-

tydigt - vem är det som ropar, Kristus? - dels att man nog skulle bli minst sagt förvånad i högmässan om någon verkligen började ropa". Detta skriver Nilsson i den Facebookgrupp som blivit den viktigaste kanalen för kritik, eftersom några officiella vägar till de handboksansvariga knappt är öppna. Processen har varit sensationellt otransparent med tjänstemän som gått fram och tillbaka mellan sakkunniga forskare och kyrkostyrelsen, med för-lorad information i varje led som följd.

Kraftfull och tänkvärd kritik, synes det.

Påven till Sverige i höst

Den 31 oktober 1517 spikade Martin Luther upp sina berömda 95 teser på porten till slottskyrkan i Wittenberg. Ett år före 500-årsfirandet av denna händelse, alltså den 31 oktober i år, inleder Lutherska världsförbundet ett s k "reformationsår" i Lund, där Lutherska världsförbundet bildades 1947. Påven Franciscus är inbjuden att delta i denna inledning. Som värd för mötet i Lund står Svenska kyrkan i nära samarbete med Stockholms katolska stift och Sveriges kristna råd. Reformationsåret är således inte tänkt att lyfta fram vad som är biblisk kristendom enligt Luther och den lutherska reformationen utan i stället gå i ekumenikens tecken. Året ska avslutas med en ekumenisk gudstjänst i Uppsala domkyrka. Det innebär att något helt annat kommer att firas den 31 oktober 2017 än det rena evangeliet som Luther på nytt lyfte fram.

Både Svenska kyrkans ärkebiskop Antie Jackelén och biskopen i Stockholms katolska stift Anders Arborelius uttrycker glädje över påvens kommande besök. Arborelius framhåller att "just nu är den ekumeniska situationen i vår del av världen unik och intressant". Både Jackelén och Arborelius talar om hur de gemensamt ska förkunna och vittna om Kristus och hans evangelium. Men är detta trovärdigt? Pekka Heikkinen kommenterar i Göteborgs Stifts-Tidning nr 4/2016 (den 19 febr):

Det låter vackert, men hur ska två kyrkor som har helt olika syn på både Kristus och hans evangelium kunna göra det trovärdigt? Enligt katolikerna är Kristus inte främst en barmhärtig Frälsare som, med den nåd han har vunnit åt oss syndare, tröstar dem i deras synda- och dödsnöd, såsom vi evangelisk-lutherska menar. Han är istället en lärare och domare som kommer med stränga bud, strängare än Mose på sin tid. Därför är katolikerna rädda för Kristus och tar sin tillflykt till helgonen, särskilt i Jesu mor Maria, och ber dem att i sin tur be till Kristus om nåd, och det anses de kunna göra

eftersom de har levt så heligt, att de har överskjutande förtjänst att dela med sig av till oss syndare. Genom detta degraderas Jesus, vi får flera ”gudar” än honom allena, hans fullkomliga ställföreträdande lydnad och lidande och död, ja, Kristus själv blir, som Melanchthon skriver i Augsburgska bekännelsens apologi, ”begravd”, undanstoppad, föraktad. Katolikerna förkastar Bibelns lära, att en människa blir förklarad rättfärdig eller får syndernas förlåtelse endast genom tron på Jesus. Enligt dem vinnas rättfärdighet genom goda gärningar och genom att människorna brukar de sju sakrament katolikerna har, och då är det nog med bara det yttre bruket, så att man inte fäster sig vid det arbete som den helige Ande samtidigt behöver uträtta inne i människornas hjärtan. I frågan om en människas rättfärdiggörelse, som är den artikel med vilken kyrkan står eller faller, är alltså katoliker och lutheraner på *fullständig kollisionskurs*.

Tilläggsas bör att inte bara den katolska kyrkan är främmande för reformationens bibliska bekännelse och den enda vägen till himlen. Såväl Lutherska världsförbundet som Svenska kyrkan präglas av liberalteologi och bibelkritik som är oförenlig med evangelisk-luthersk tro. En ekumenik som inte strävar efter och bygger på biblisk tro, lära och bekännelse är till skada för det rena evangeliet och människors frälsning. Heikkinen skriver med rätta: ”Guds ord är inte vårt utan Guds. Det som är vårt kan vi bjuda på och avstå ifrån, men inte Guds ords sanning.”

Gudstjänstgemenskapen i Lundadomen

Man blir förvånad när Kyrka och Folk nr 8/2016 (den 25 febr) tar in en artikel där det allvarliga med en falsk gudstjänstgemenskap inte lyfts fram. Så här skriver Lennart Sacrédeus:

Den gemensamma gudstjänsten i Lundadomen på 499-årsdagen av Luthers teser visar ändå på att de två kyrkotraditionerna – den lutherska och katolska – på något sätt dras till varandra. De kan, helt enkelt, inte undvika eller undvara varandra, likt en oupplöslig, men komplicerad, (kristen) systemrelation.

Bland de band som binder samman gudstjänstgemenskapen i Lundadomen nämner Sacrédeus ”traditionen av att vara folkkyrkor”, ”förvaltandet av medeltida småkyrkor och imponerande katedraler”, ”biskopsämbetet med en obruten apostolisk succession tillbaka till Jesus Kristus och de första lärjungarna genom handpåläggningen vid prästvigningen”. Men det som binder samman trossyskon är väl inte traditioner och romantik utan enligt Bibeln samma tro, samma lära och bekännelse, samma förtröstan på Kristus och hans ställföreträdande gottgörelse för

oss syndare? Paulus förmanar de kristna: ”Ni ska alla vara *eniga i det ni säger* och inte låta splittring finnas bland er, utan *stå enade i samma sinne och samma mening*” (1 Kor 1:10). I Rom 15:5f upprepar han vikten av full samstämmighet i gudstjänsten (”en mun”): ”Må uthållighetens och tröstens Gud hjälpa er att *vara eniga med varandra efter Kristi vilja, så att ni alla med en mun prisar vår Herre Jesu Kristi Gud och Far*.”

Det råder sålunda ingen tvekan om vad som är Guds vilja om en rätt gudstjänstgemenskap. Kan en gudstjänstgemenskap mellan ”lutherska” liberalteologer och romerska katoliker med påven i spetsen vara ”efter Kristi vilja”, alltså en lovprisning av HERREN ”med en mun”? Kan verkligen Sacrédeus mena det? Han skriver nämligen som avslutning på sin artikel i Kyrka och Folk om ”de romersk-katolska och evangelisk-lutherska kristna”: att det är ”djupa band som för de båda samman till gemensam lovprisning av Herren Jesus Kristus, under detta år i lundadomen på reformationens egen dag den 31 oktober”.

Carl-Olof Rosenius – 200 år efter hans födelse

I år är det 200 år sedan lekmannapredikanten och uppbyggelseförfattaren Carl-Olof Rosenius föddes. Många kristna tidskrifter uppmärksammar detta med rätta, bl a Kyrka och Folk i nr 8/2016 (25 febr). Gunnar Andersson betonar i en ledarartikel betydelsen av Rosenius kristocentriska förkunnelse. Jag saxar följande ur hans artikel:

Vad är det då som kännetecknar hans förkunnelse? Framför allt att han betonade Kristus och det Han gjort för alla människor på ett så tydligt och radikalt sätt att människor såg och ser sig fria i Honom. Fria från synden, fria från döden och fria från domen. I centrum står den stora härliga sanningen att hela världens samlade syndabörda var i Kristus på Golgata kors och att vi därför har en försonad Gud.

Rosenius skriver att det nu endast är otro som fördömer eftersom alla synder är ”borttagna, utplånade, förlåtna, kastade i havets djup. Detta skedde i Kristi dödstimme”. ”Vill du komma till Gud, bli hans egen och få hans nåd, så finns det inget hinder från Guds sida. Du är alltid välkommen” (31 mars, *Husandaktsboken*). - - -

Det frigörande evangeliet är en stor bristvara i vår tid och del av världen. Många tycks tro att de predikar evangelium, men sist och slutligen handlar det ändå bara om vad jag ska göra. Varken lag eller evangelium ljuder, utan mycket ofta bara en lagisk ”sörja”.

Idag har den linjen gått så långt att ”evangelium” ofta handlar om att ge

alla människor rätt att leva efter egna önskningar eller om att ge kommande generationer goda livsförutsättningar genom att vi kämpar mot klimatförändringar och bättre miljö.

Det är inget glädjebudskap, inget evangelium. För nutidens människa som hela tiden ställs inför stora krav och förväntningar blir det ytterligare en börda kyrkan lägger på dem. Exakt samma budskap, kanske i mindre form förpackning, möter de hela tiden i samhället.

Men även i mer fromma kretsar kan evangelium i det närmaste försvinna genom olika ”om” och ”men” som omger det. Ibland framställs det närmast som ett förbättringsmedel och inte som villkorslös nåd och förlåtelse för den ogudaktige.

Samtidigt som Rosenius så bibliskt framhöll det rena och villkorslösa evangeliet betonade han på ett rannsakande sätt vikten av en rätt syndakännedom. Vi behöver nämligen inse vårt stora syndafördärv, för endast hjälplösa syndare behöver det villkorslösa evangeliet. Dock kunde Rosenius stundom dirigera åhörarens blick mot det egna hjärtat *efter* att han förkunnat evangeliet. Därmed förflyttades blicken från Kristus till det egna hjärtat och glädjen och friden från evangeliet förbyttes i oro: Har jag tillräcklig syndakännedom? På lagens plats kan rannsakande frågor ställas, frågor som jag hört många ”rosenianska” predikanter ställa: ”Hur är det nu, min vän? Hur har du det? Är det möjligen så eller är det kanske så att ...?” Blicken riktas inåt mot det egna hjärtat och det skapar ingen glädje och frid. Evangeliet däremot riktar blicken mot Kristus. Förkunnas det rent och villkorslöst, blir den plågade syndaren befriad och glad. Det är saligt att lämna en gudstjänst med blicken riktad mot Kristus, och det är dystert att lämna den med blicken riktad inåt mot det egna hjärtat. Där finns inte trösten och glädjen. Rosenius ville inte veta av olika ”om” och ”men” i evangeliet, men det rannsakande perspektivet kunde bli en fälla. Gunnar Andersson skriver:

En annan fälla är att det rannsakande perspektivet i förkunnelsen blir så dominerande att åhörarna bara ser sig själva och sitt eget hjärta, att de inte får ögonen på Jesus, inte ser att de äger full frihet från synden, döden och domen genom honom.

Hur blir det då med helgelsen? Bara Guds nåd ger lust och kraft att leva efter Guds vilja. Andersson skriver med rätta:

Det är Guds nåd och inte lagen som fostrar oss att säga nej till ogudaktighet och världsliga begär och i stället leva anständigt, rättfärdigt och gudfruktigt i den tid som nu är, medan vi väntar på det saliga hoppet: att vår store Gud och Frälsare Jesus Kristus ska träda fram i härlighet” (Tit 2:12f).

Rosenius har betytt mycket för den lågkyrkliga väckelsen och kärleken till Guds ord, främst i Sverige men också i Norge och Danmark. Att denna väckelse till största delen stannade (och alltså stannar) inom folkkyrkan när denna allt grövre övergav (och än mer överger) Guds ord har i stor utsträckning sin grund i Rosenius rådgivning. Hur kunde han uppmana troende att stanna i församlingar där Guds ord blandades med obiblisk tro? Enligt Guds ord får ju inte surdeg spridas i Guds församling. Rosenius jämförde folkkyrkan med gamla förbundets Israel. De trogna med profeterna i spetsen lämnade inte Israel (det var ju omöjligt). Hur Rosenius tillämpade gamla förbundets bundenhet till templet och offergudstjänsten på nya förbundets församlingar, se min skrift *Rosenius och kyrkofrågan*, Biblicum 1974 (omtryckt 2016, 36 sid).

Släpp inte tron på Bibeln som Guds ord

I tidningen Dagen den 16 februari 2016 publicerades en ovanligt bra artikel om Bibeln under rubriken ”Släpp inte tron på Bibeln som Guds ord” av Ingela Jansson. Hennes artikel leder fram till slutsatsen: ”Om inte Bibeln är vår auktoritet kommer något annat att bli det i stället.” Här följer med viss nedkortning Janssons artikel.

Det finns en fråga som återkommer allt oftare i kristenheten i Sverige i dag: Frågan om bibelsyn. Vad menar vi när vi säger att Bibeln är Guds ord och i vilken grad är det Guds ord?

Egentligen är frågan inte ny, för Bibelns auktoritet har på olika sätt ifrågasatts sedan upplysningen och detta synsätt har under lång tid funnits med i akademiska teologiska sammanhang. Men det som är nytt är att frågan kommer in mer och mer i våra församlingar och bland vanliga kristna. Jag tror inte att alla de missionärer som har rest ut från Sverige och varit beredda att dö på missionsfältet (många gjorde även det) tänkte: ”Bibeln ’innehåller’, men den är inte Guds ord” eller: ”Bibeln förmedlar rätt undervisning om tro och liv, men den har fel i historiska fakta och vetenskap.”

Jag har inte studerat teologi (är socionom) men dessa frågor intresserar mig mycket. När jag för första gången hörde om neo-ortodox teologi föll pusselbitarna på plats. Jag kollade med en teolog som är mycket insatt i ämnet, ifall dagens debatt med nytt synsätt på Bibeln kunde handla om neo-ortodox teologi. Han bekräftade detta. Karl Barth (1886–1968) var den främste förespråkaren för neo-ortodox teologi. Han ansåg att Bibeln inte är Guds ord utan innehåller det. Enligt Barth är Bibeln inte objektivt Guds ord utan bara ett mänskligt vittnesbörd om uppenbarelsen.

Barth trodde på budskapet om tro och liv i Bibeln samtidigt som han trodde att Bibeln innehåller fel och brister. Bibeln kan bara bli Guds ord när Gud talar till en person i en subjektiv andlig erfarenhet enligt denna teologi. För Barth var det inte heller viktigt med Bibelns egna krav på att vara grundat i historien. Den Jesus som är viktig är inte Bibelns Jesus, utan den Jesus som människor kan uppleva. Detta är bara en mycket kort redogörelse.

Det finns många problem med detta synsätt. Denna teologi avvisar Bibelns egna ord: "Hela Skriften är utandad av Gud" (2 Tim 3:16). Den hittar också fel i Bibeln, en uppfattning som Bibeln inte stöder. Historisk sanning är viktigt utifrån ett bibliskt perspektiv eftersom Bibeln redogör för hur Gud agerar i historien. Bibeln lär oss också att människor möter Jesus genom att läsa Bibeln därför att det är Guds ord.

Att säga att Bibeln har rätt om tro och liv men har fel i andra fakta är ju också väldigt inkonsekvent. Bibeln är ingen historie-, geografi- eller vetenskapsbok, men när den uttalar sig om fakta på dessa områden har den visat sig ha rätt. Till exempel personer i Bibeln, vars existens ifrågasatts, har senare bekräftats genom arkeologiska fynd. Om inte Bibeln är vår auktoritet kommer något annat att bli det i stället. - - -

Bibeln är skriven av olika människor med olika sätt att uttrycka sig på, men är samtidigt fullt ut Guds ord i alla avseenden. En del kristna använder ordet inerrancy (ofelbarhet) om Bibeln och andra uttrycker enligt Lausanne-deklarationen: "Guds enda skrivna ord, utan fel i allt som det påstår." Gemensamt är att man tror helt och fullt att Bibeln är Guds ord och att den är felfri.

"Ditt ord är sanning" (Joh 17:17). Fullt av motsägelser? Faktafel? Nej, Jesus säger: Sanning. Låt oss läsa Bibeln mer och låta Anden genom ordet förvandla våra liv.

Så underbart att också lekmän tar till orda och genomsöker den försåtliga bibelkritiken. Dagen ska ha en eloge som låtit publicera Ingela Janssons kloka ord.

Kvinnliga präster

För bibel- och bekännelsetrogna kristna inom Svenska kyrkan var det en sorgens dag när kyrkomötet 1958 röstade ja för kvinnliga präster. Människotankar överordnades Guds ord på ett mycket flagrant sätt. 1960 fullföljdes beslutet med att tre kvinnor med Margit Sahlin i spetsen prästvigdes. 2006 fanns det 1282 kvinnliga präster i Svenska kyrkan (37 procent av antalet anställda präster). Idag är de betydligt fler och

Svenska kyrkans ärkebiskop är en kvinna. Hösten 2013 var runt 70 procent av dem som gick den praktiska prästutbildningen kvinnor. Om de bibel- och bekännelsetrogna menar allvar med sin tro är Svenska kyrkan en uppenbart bibelstridig och avfällig kyrka.

Men kanske de bibeltroende har ändrat uppfattning? Patrik Toräng berör denna fråga i Göteborgs Stifts-Tidning nr 5/2016 (den 4 mars) under rubriken "*Kvinnliga präster*" – *en aktuell fråga*. Han skriver bl a: "Unga män som vill vara trogna Guds ord söker sig alltjämt till Svenska kyrkan i hopp om att få utöva sin prästkallelse där." Är inte detta häpnadsväckande om man "vill vara trogna Guds ord"? Säger inte Bibeln detsamma idag som före 1958?

Toräng frågar sig om "den anglikanske biskopen och bibelforskaren Tom Wrights syn på saken har övertygat många svenskkyrkliga prästkandidater om att prästvigning av kvinnor är rätt och riktigt. Bl.a. hänvisar man till ett föredrag av biskopen med titeln 'Kvinnors tjänst i kyrkan: den bibliska grunden' (Durham, 2004)."

I sin artikel synar Toräng Wrights argumentation. Vi saxar:

Det skall först sägas att Wright räknas som en relativt konservativ teolog. Han menar att kyrkans lära och liv skall vara förankrad i Skriften. - - - Mycket negativt är emellertid att han sympatiserar med en bibeltolkningsinriktning som kallas "Nya perspektiv på Paulus undervisning". Bibelforskare av denna skola (som inom sig rymmer många motstridiga inriktningar) menar att Martin Luther och Jean Calvin missförstått aposteln Paulus undervisning om rättfärdiggörelsen. Huvudbudskapet i de paulinska skrifterna är, menar Wright m.fl., inte alls att människan blir frälst av nåd allena genom tron på dvs tillit till Jesu försoningsverk: Ordet "tro" hos Paulus betyder enligt dem inte "tillit" utan "trohet". Då Paulus skriver att laggärningar inte kan frälsa oss avser han inte lydnad mot t.ex. Tio Guds bud, utan iakttagande av Gamla testamentets ceremoniallagar o.dyl. Även om Wright understryker betydelsen av Jesu försoningsdöd, menar han att våra goda gärningar har stor betydelse för rättfärdiggörelsen. Slutsats: Då Wrights förståelse av Bibeln får inspirera blivande präster i den lutherska Svenska kyrkan, innebär det följande: Dessa följer en teolog som menar att den i den lutherska bekännelsen helt avgörande läran om rättfärdiggörelse genom tro av nåd allena är ett exempel på hur kristenheten i hundratals år missförstått Paulus!

- - -

Wright's grundläggande mening är att mannens och kvinnans skapelse-givna särdrag är Guds goda gåvor. Jämlikhetsideologi som syftar till att

sudda ut olikheterna mellan könen ser han som gnosticism, en falsk lära som förkastar Guds skapelseordning. Samtidigt som Jesus lyfter fram skapelseordningen – t.ex. i sina uttalanden om äktenskapet – så tillerkänner Mästaren, menar Wright, kvinnan en så framträdande plats i Guds församling att kyrkan måste dra slutsatsen att kvinnor likaväl som män kan ha ledar- och läraruppdrag. Utsagorna i 1 Kor 14:33-38 och 1 Tim 2:11-15 skall förstås i ljuset av detta.

Det är, enligt undertecknad, tydligt att Wrights tolkning gör våld på bibeltexterna. Detta framgår t.ex. i hans kommentar till Paulus ord om Junia(s) i Rom 16:7. Enligt Wright är det helt klart att Junia var en kvinnlig apostel. De bibelutläggare som ifrågasätter detta förkastar han som oseriösa. Men läser man ett antal kända bibelöversättningar återger många texten med innebörden ”att Junia(s) och Andronikus var uppskattade av apostlarna”. - - - Dessutom: Förvisso lyfter Jesus fram kvinnan som en fullvärdig medlem i Guds rike. T.ex., som Wright skriver, är en slutsats av skildringen av hur Maria lyssnar till Jesu undervisning ”vid hans fötter”, att Maria, i likhet med männen, tar ansvar för sitt lärjungaskap (Luk 10:38-42). Men Wright går utöver textens innebörd när han förstår detta som att Maria tar emot teologisk undervisning för att gå in i ett prästämbete. Ett ämbete som hon, enligt Wright, utövade då hon utförde den prästerliga gärningen att smörja Jesus inför hans begravning (Joh 12:1-8). Det är inte heller så att kvinnorna som var de första att få se den tomma graven och ta emot budskapet om Jesu uppståndelse, utövade ett apostoliskt läroämbete då de vittnade om detta. Kvinnorna var just vittnen, inte lärare.

I Nya testamentet framgår det att kvinnor såväl som män har att ta ansvar för att låta sig undervisas i Guds ord. De har också det allmänna prästadömetts uppdrag att vittna - - - Sanningen att kvinnor och män är likvärdiga inför Herren men att kvinnan samtidigt har en underordnad ställning i förhållande till mannen i skapelseordningen framgår både i Första Moseboks skapelseskildring och i flera nytestamentliga brev. Gud skapade först Adam och sedan Eva, ”tagen ur mannen”, till hans hjälp. Och Adam gav sin äkta hälft hennes namn (1 Mos 2:18-23; 3:20; 1 Kor 11:8f; 1 Tim 2:13). Vidare finner man ord som säger att mannen är kvinnans huvud, vilket innebär att mannen utövar auktoritet över kvinnan, samt förmaningar till kvinnor att underordna sig sina män (1 Kor 11:3; Ef 5:22-24; Kol 3:18; 1 Pet 3:1ff). Denna i Skriften tydligt uttalade sida av skapelseordningen – alltså kvinnans underordning under mannen – verkar Wright inte vilja kännas vid. - - -

Det finns profetissor i både Gamla och Nya testamentet (t.ex. Debora, Dom 4:4, och Hanna, Luk 2:36). Men ingenstans kan vi läsa att kvinnor vigs till kyrkans läroämbete. Tvärtom uttalar Paulus ett förbud mot det just

i 1 Tim 2:12. Men det förbudet ”pratar Wright bort” då han föreslår en översättning av dessa verser som ger en helt annan innebörd än det budskap kyrkan rättat sig efter i århundraden. - - - Beträffande ”talförbudet” i 1 Kor 14:34 menar Wright att det är riktat mot kvinnor som inte förstod klassisk grekiska och därmed inte heller predikan. I den jämlika kristna församlingen satt de ändå och lyssnade med sina män. Men när de inte fattade vad som sades blev de otåliga och började störa gudstjänsten med sitt pladder. Den tolkningen bortser från att predikan här var en dialog med predikanten och att deltagarna i denna hade läroansvar. Den bortser också från det faktum att Paulus grundliga tillrättavisning med hänvisning till Herrens – d.v.s. Jesu – ord, vittnar om en betydligt allvarligare förseelse än allmänt störande prat.

Sammanfattningsvis betonar Toräng att Wright ”i själva verket” är ”talesman för det avkristnade västerlandets jämlikhetsideologi. En ideologi som inte kan acceptera kvinnans underordning under mannen i familj och kyrka som ett grundläggande inslag i Guds skapelseordning. Häri ligger en oförmåga att värdesätta en ytterst grundläggande kristen tros-sanning. Nämligen att då jag underordnar mig min nästa och osjälviskt tjänar denne enligt Guds vilja, då handlar jag i Kristi efterföljd. För så tjänade Sonen oss när Han offrade sitt liv för att vi skulle försonas med Gud.”

Svenska kyrkan och hennes bekännelseskriter

Kan man kalla Svenska kyrkan för en *luthersk* kyrka när förkunnelsen inom den i så hög grad skiljer sig från vad som är evangelisk-luthersk tro? I en debattartikel i Dagen den 25 februari uppmärksammar Joel Wadström den stora klyftan mellan biblisk-luthersk lära enligt de lutherska bekännelseskriterierna och vad som numera förkunnas inom Svenska kyrkan.

Svenska kyrkans avsteg från luthersk tro är ingen nyhet utan av gammalt datum. Lars Borgström kommenterar Wadströms artikel i Dagen den 9 mars och lyfter fram vad som beslutades redan vid Allmänna kyrkomötet 1893:

När det gäller bekännelseskriteriernas roll som auktoritet i Svenska kyrkan skedde en mycket betydelsefull förändring 1893. Vid Allmänna kyrkomötet detta år beslutades det att en ”evangelisk” syn på bekännelseskriterierna skulle gälla. Med detta menade man att man inte skulle vara bunden vid bekännelseskriteriernas bokstäver utan i stället skulle frihet åtnjutas.

Biskop Gottfrid Billing var främste företrädare för denna syn. Den motsatta standpunkten kallades pejorativt i debatten för "lagisk" eller "juridisk". Bakgrunden till 1893 års beslut var att det inkommit förslag om att reducera bekännelsen till att endast omfatta Augsburgska bekännelsen. Förslaget avlogs och alla bekännelseskriterier behölls, dock skulle "evangelisk frihet" råda i förhållande till bekännelsens bokstav.

Detta lösliga och diffusa förhållningssätt till bekännelseskriterierna (var går gränserna för den evangeliska friheten?) bekräftades sedan vid kyrkomötena 1920, 1925 och 1934. Ett kyrkosamfund är naturligtvis i sin fulla rätt att ändra sin lära, men det är uppenbart att denna syn på bekännelseskriterierna inte var den som dess författare och undertecknare hade, inte heller den Svenska kyrkan tidigare haft eller som konfessionella lutherska kyrkor ännu i dag har.

Med hjälp av denna nya syn på bekännelseskriterierna, bedrägligt kallad "evangelisk", har Svenska kyrkan under mer än hundra år kunnat ägna sig åt ett dubbelspel. Tack vare en formell bekännelse till bekännelseskriterierna, samtidigt som bundenheten begränsas till ett minimum, har förvandlingen av Svenska kyrkan från en luthersk kyrka till en kyrka anpassad efter den sekulariserade tidsandan varit mycket effektiv. De konservativa grupperna inom Svenska kyrkan har därigenom kunnat lugnas och de liberala kan inte bli föremål för kyrko- och lärotukt.

De risker Joel Wadström talar om, att "friheten till avsteg från läran i förlängningen blir kännetecknande för prästämbetet" och att "vigningslöftena snart bara är tomma ord" är sedan länge fullbordade fakta.

Först den 16 nov. 1863 beslöt riksdagen att den svenska kyrkan som samfund skulle få sin egen representation. Dessförinnan fanns ingen annan kyrkorepresentation än statsrepresentationen. Kyrkans ärenden måste avhandlas av riksdagarna.

Den som vill ta del av en utförligare presentation av argumentationen vid Allmänna kyrkomötet 1893 hänvisas till min skrift *Den lutherska bekännelsen i Sverige – en kyrkohistorisk tillbakablick* (Biblicums småskriftserie nr 9, 1978). I denna skrift redogörs även för diskussionerna vid kyrkomötena 1903, 1920, 1925 och 1934, diskussioner och beslut som vittnar om hur långt avfallet från Guds ord gått inom Svenska kyrkan efter bibelkritikens genombrott.

SE

Gåvoredovisning 1/1-23/4 2016

Christian och Johanna Ahlskog 40 EUR, Mats Huselius 100, Lars Gunnarsson 250, Per-Jonny Broman 250, Berta Söreke 100, Anonym 2 000, Turid Welde 1 000 NOK, Gunnar Juelsson 250, Alex Hedkvist 250, Tor Jakob Welde 210 NOK, Thomas Wahlgren 3 000, Lars Isaksson 500, Christian Malm 500, Øyvind Edvardsen 100 EUR, Bengt Strengell 20 EUR, Madeleine Krieger 500, Thomas Wahlgren 1 000. Egil Edvardsen 60 år: Ola Österbacka 20 EUR.

Varmt tack! "Den ene strör ut och får ändå mer, den andre snålar och blir bara fattigare. En generös själ blir rikt mättad, den som vederkvicker andra blir själv vederkvickt" (Ords 11:24-25).

Bibeln
- myt eller sanning?

Plats: Ängelholms bibliotek, 20 april
Tid: 19.00
Föreläsare: Dr. Seth Erlandsson

Bra priser på Svenska Folkbibeln under kvällen!
VÄLKOMMEN!

Vädjan om hjälp

- Vi väddar till alla som förstår värdet av ett fritt bibelforskningscentrum för information och forskning att ekonomiskt stödja Stiftelsen Biblicum. Utan trogna understödjare kan Biblicum inte fullfölja sin viktiga uppgift.

För gåvor (och även för prenumerationer), använd vårt IBAN-konto: SE34 6000 0000 0003 0532 0718 (för betalningar utanför Sverige också BIC/SWIFT-koden HANDSESS).

I Sverige kan även fortsättningsvis vårt bankgiro 251-4701 användas. I Norge finns kontot DnB NOR 7877.08.15400 ännu en tid men kommer så småningom att avvecklas.

Glöm inte att ange vad betalningen gäller!

- Hjälp oss att sprida våra böcker och småskrifter! Inte minst studerande och lärare behöver en saklig information om Bibeln och bibelforskningen, som inte tar sin utgångspunkt i förlegade bibelkritiska teorier utan noggrant presenterar *biblisk tro och historiska fakta om Bibeln*.

- Hjälp oss också att få flera understödjare och prenumeranter på vår tidskrift!

Stiftelsen Biblicum

Besöksadress:

Hantverkaregatan 8 B, 341 36 Ljungby. Tel 0372/86303

Tidskriftens och bokförlagets expedition:

Biblicum, Hantverkaregatan 8 B, 341 36 Ljungby
Tel 070-3938127. E-mail: biblicum@biblicum.se

Kontakt i Norge:

Edgil Edvardsen, Solåsvn. 20, 4330 Ålgård Tel 51617540.
E-mail: edgil.edvardsen@luthersk-kirke.no

Biblicums hemsida: www.biblicum.se

Webbutik: forlag.biblicum.se